

จาก 500 ชาติ

ชาดก 500 ชาติ

เล่ม 3

เล่ม 3

คิตะธารา

ชาดก 500 ชาด

เล่ม 3

ในชาดกเล่มนี้ รวบรวมพุทธประวัติในแต่ละชาติขององค์
สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้ 13 ชาดก

1. เวฬุเกะ ชาดก	หน้า 3
2. เวทัพพชาดก	หน้า 7
3. จุลลกเศรษฐี	หน้า 14
4. ปัญจาวุธกุมารชาดก	หน้า 17
5. ภูมวณิชชาดก	หน้า 25
6. สกุนีคติชาดก	หน้า 29
7. ผลชาดก	หน้า 31
8. มิตตวินทุกชาดก	หน้า 37
9. กฐาหกชาดก	หน้า 40
10. ติฏฐชาดก	หน้า 46
11. กิงฉันทชาดก	หน้า 50
12. อารามทุสกชาดก	หน้า 72
13. อสินจิตตชาดก	หน้า 77

เอฬิกะชาดก

ชาดกแสดงโทษของการเป็นผู้ถือดี ว่ายากสอนยาก

สถานที่ตรัสชาดก

เขตวันมหาวิหาร นครสาวัตถี

สาเหตุที่ตรัสชาดก

....ครั้งหนึ่งในสมัยพุทธกาล มีภิกษุรูปหนึ่งมีนิสัยถือรั้น เอาแต่ใจตัวเอง ว่ายากสอนยาก เพื่อนภิกษุจะว่ากล่าวตักเตือนอย่างไรก็ไม่เชื่อฟัง พระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงทรงสอบถามภิกษุรูปนั้น เมื่อได้รับความตามจริงแล้วจึงทรงตักเตือนแล้วทรงระลึกชาติด้วยบุพเพนิวาสานุสติญาณ แล้วตรัสว่า" คุณก่อนภิกษุ มิใช่แต่บัดนี้เท่านั้นที่เธอเป็นผู้ว่ายากสอนยาก แม้ในชาติก่อน เธอก็มีนิสัยเช่นนี้ ไม่ยอมเชื่อฟังคำตักเตือนของบัณฑิต จึงถูกงูกัดตาย "

จากนั้นพระพุทธองค์ทรงนำ เวฬุกชาดก มาตรัสเล่าดังนี้

เนื้อหาชาดก

....ในอดีตกาล ณ กรุงพาราณสี มีบุตรเศรษฐีผู้หนึ่ง มีความรู้ ความสามารถดีมาก ครั้งต่อมาเมื่อบิดามารดาสิ้นชีวิตลง ชายหนุ่มได้พิจารณาเห็นว่า พ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ทวด ของตนต่างก็ครอบครองทรัพย์สมบัติของตระกูล สืบต่อกันมาหลายชั่วคนแล้ว แต่ในที่สุดก็ต้องตายจากสิ่งเหล่านั้นไป ไม่มีใครสามารถนำทรัพย์สมบัติอันมีค่านั้นติดตัวไปได้เลย แม้แต่สักชิ้นเดียว

....เมื่อพิจารณาดังนี้ จึงนำทรัพย์สมบัติทั้งหลายออกแจกจ่ายทำทานจนหมดสิ้น แล้วออกบวชเป็นฤๅษี ประพฤติพรหมจรรย์อยู่ในป่าหิมพานต์ จนสำเร็จฌานโลกีย์ บรรลุฤๅษีญา ๕ สมาบัติ ๗ และมีผู้เลื่อมใสออกบวชเป็นศิษย์ถึง ๕๐๐ คน

.....อยู่มาวันหนึ่ง มีงูพิษตัวหนึ่งเลื้อยผ่านอาศรมที่พักของศิษย์ผู้หนึ่ง ทันทที่เห็นลูกงูพิษ ศิษย์ผู้นั้นก็บังเกิดความรักลูกงูขึ้นมาจับใจ จึงจับมันใส่ในกระบอกไม้ไผ่ ทำฝาปิดเรียบร้อย เมื่อถึงเวลานำอาหารมาป้อน ให้ความรักความเอาใจใส่ราวกับมันเป็นลูกของตน จนงูนั้นเชื่อง นำมาพันแขนพันคอได้ เพื่อนร่วมสำนักอาจารย์ต่างเรียงูพิษนั้นว่า "เวพุกะ" เพราะว่ามันอาศัยอยู่ในกระบอกไม้ไผ่

....เมื่อฤๅษีอาจารย์ทราบว่าคุณสมบัติของตนนำงูพิษมาเลี้ยงไว้จึงเรียกมาสอบถามแล้วเตือนว่า "ขึ้นชื่อว่างูพิษ ย่อมไวใจไม่ได้ มันอาจแว้งกัดเธอเข้าสักวันหนึ่ง จงปล่อยมันไปเสียเถอะอย่าเลี้ยงมันไว้เลย"

....แต่ศิษย์นั้นกลับตอบอาจารย์ว่า "กระผมรักเวพุกะเหมือนลูก มันเชื่องน่ารักเหลือเกิน กระผมไม่อาจปล่อยมันไปหากินตามยถากรรมได้ ขอกระผมเลี้ยงมันไว้เถอะครับ"

....ไม่ว่าอาจารย์จะพูดอย่างไร ศิษย์นั้นก็โต้แย้งยืนยันตามเหตุผลของตัวเอง ฤๅษีอาจารย์เห็นว่าลูกศิษย์ไม่เปลี่ยนใจแน่แล้ว จึงพูดทิ้งท้ายว่า

...."ถ้าอย่างนั้นขอให้เธอระวังตัวให้ดีก็แล้วกัน วันหนึ่งเธออาจต้องตาย เพราะลูกเวพุกะของเธอ...."

จากนั้นมาอีก ๒ - ๓ วัน ฤๅษีทั้งหลายต่างพากันไปหาผลไม้ซึ่งมีอยู่มากมาย

ในป่าลึกไกลจากอาศรมแล้วพักอยู่สองสามวัน ภูเวพุกะจึงถูกทิ้งไว้ที่
อาศรมนั่นเอง เมื่อกลับจากหาผลไม้ ศิษย์นั้นรีบมาหาเวพุกะทันที "ลูกเอ๋ย
หิวมัย พ่อเอาของกินมาให้แล้ว"

....พุดพลงก็เอามือสอดเข้าไปในกระบอกไม้ไผ่ หมายถึงอุ้มลูกงูน้อยให้
ชื่นใจ แต่งูพิษนั้นกำลังโกรธเพราะอดอาหารมาหลายวันจึงฉกเข้าที่มือ
ทันที ศิษย์หัวคือจึงถึงแก่ความตายอยู่ตรงนั้นเอง ครั้งฤๅษีอาจารย์ทราบเรื่อง
จึงให้ลูกศิษย์ช่วยกันทำศพแล้วสอนว่า

...." ผู้ใดบุคคลกล่าวสอนอยู่ ไม่ทำตามคำสอนของผู้ปรารถนาประโยชน์
ผู้นั้นเคราะห์ด้วยประโยชน์เกื้อกูล ผู้นั้นย่อมถึงแก่ความพินาศเหมือนบิดา
ของเวพุกะนอนตายอยู่ ฉะนั้น "

....ประชุมชาดก

....เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสเล่า เวพุกชาดก จบลงแล้วทรงประชุม
ชาดกว่า

....ศิษย์หัวคือ ได้มาเป็นภิกษุผู้ว่ายาก

.....ฤๅษีบิรवार ได้มาเป็นพุทธบริษัท

....ฤๅษีอาจารย์ ได้มาเป็นพระองค์เอง

....ข้อคิดที่ได้จากชาดก

....๑. โบราณว่าอย่าเลี้ยงงูพิษ เพราะมันอาจแวงกัดเราได้ทุกเมื่อ
เช่นเดียวกันคนพาลซึ่งอาจทำร้ายผู้มีพระคุณได้ตลอดเวลา

.....๒. ไม่ควรเพิกเฉยต่อคำตักเตือนของผู้หวังดีที่มีประสบการณ์มองเห็น
การณ์ไกล เช่น บิดามารดา หรือครูอาจารย์

เวทัพพชาดก

ชาดกว่าด้วยโทษของการไม่รู้จักกาลเทศะ

สถานที่ตรัสชาดก

.....เขตวันมหาวิหาร นครสาวัตถี

สาเหตุที่ตรัสชาดก

.....ครั้งหนึ่งในสมัยพุทธกาล มีพระภิกษุรูปหนึ่งมีนิสัยคือรู้ว่ายากสอนยาก จนกระทั่งเพื่อนพระภิกษุต่างเอือมระอาที่จะว่ากล่าวตักเตือนไปตามๆ กัน

ครั้งความทราบถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระพุทธองค์จึงทรงระลึกชาติด้วย บุญเพนิวาसानุสติญาณแล้วตรัสเตือนสติว่า

“คุณก่อนภิกษุ เธอมิได้เป็นผู้ว่ายากแต่ในชาตินี้เท่านั้น แม้ในกาลก่อนเธอก็เป็นผู้ว่ายาก ไม่เชื่อฟังคำเตือนของบัณฑิตจึงถูกฟันขาดสองท่อน แล้วยังเป็นเหตุให้คนอื่นอีกตั้งพันต้องตายตามไปด้วย”

ตรัสดังนั้นแล้วพระพุทธองค์ทรงนำ เวทัพพชาดก มาตรัสเล่าดังต่อไปนี้

เนื้อหาชาดก

ในอดีตกาล ครั้งพระเจ้าพรหมทัตครองราชสมบัติกรุงพาราณสี มีพราหมณ์คนหนึ่ง รั้งมนต์ชื่อ เวทัพพะ ซึ่งเป็นมนต์วิเศษ เมื่ออยู่ในทิศทางที่เหมาะสม

ซึ่งในปีหนึ่งๆ จะมีเพียงครั้งเดียวเท่านั้น พราหมณ์จะรำยมนต์แล้วแหงนดูท้องฟ้า เพชรนิลจินดาอันหาค่ามิได้ก็จะไหลหลั่งลงมาจากท้องฟ้าราวกับสายฝนทีเดียว

อยู่มาวันหนึ่ง เวทีพพรพราหมณ์มีกิจธุระต้องเดินทางไปยัง แคว้นเจติ จึงพาศิษย์คนหนึ่งไปด้วย ขณะที่กำลังเดินทางอยู่ในป่านั้นมีโจรค่าไถ่ ๕๐๐ คน กรูกันเข้ามาจับพราหมณ์อาจารย์และศิษย์ไว้หัวหน้าโจรกล่าวแก่ศิษย์ว่า “เฮ้ย! ไ้หนุ่ม ข้าจะปล่อยเอ็งไป ให้เอ็งหาเงินมาไถ่อาจารย์ภายใน ๑ วันนี้นะโว้ย ถ้าไม่เอามาให้ละก็ ฮะ.. ฮะ.. อาจารย์เอ็ง.. ตาย”

ศิษย์จึงขอเข้าพูดคุยกับอาจารย์ แล้วกล่าวเตือนอาจารย์ว่า “ท่านอาจารย์อย่าวิตกเลยนะครับ กระผมจะรีบกลับมาให้ทันไถ่ตัวอาจารย์อีกอย่างหนึ่ง วันนี้เป็นวันพฤหัสบดี แต่อาจารย์อย่าได้รำยมนต์เป็นอันขาด มิฉะนั้น โจรมันอาจทำอันตรายอาจารย์ถึงแก่ชีวิตได้” เมื่อกล่าวเตือนอาจารย์แล้ว ศิษย์ก็ลาจากไป

คำคั้นนั่นเอง เมื่อดวงจันทร์ทองแสงนวลเต็มดวงแล้ว เวทีพพรพราหมณ์แหงนหน้าขึ้นมองดวงจันทร์แล้วคิดว่า

“... เวลานี้ได้ฤกษ์ที่จะได้ฝนเงินฝนทองไหลหลั่งลงมาแล้ว ถ้าหากเรารำยมนต์แล้วเอาเพชรนิลจินดาให้พวกโจรเสีย มันคงจะปล่อยเราไป ไม่ต้องมาถูกมัดจนปวดไปหมดทั้งตัวอย่างนี้..”

คิดดังนั้นแล้ว พราหมณ์จึงร้องขึ้นว่า

“นี่แะนะ.. ท่านนายโจร! ท่านจับเรามาดีไว้อย่างนี้ ท่านต้องการอะไร”

“ถามได้!!! ก็ต้องการค่าไถ่นะซิ!!! นายโจรตอบ

“ถ้าอย่างนั้น ท่านจงรีบแก้มัดเราโดยเร็วเถิด คูสิ... ดวงจันทร์เต็มดวงสว่างไสว ได้ฤกษ์แห่งมนต์เวทย์พะของเรापอดี โอกาสเช่นนี้เพียงจะมีในวันนี้เท่านั้น ถ้าเราได้ร่ายมนต์ในเวลานี้ ฝนแก้วก็จะไหลหลั่งลงมาเป็นเพชรนิลจินดามากมาย”

หัวหน้าโจรได้ฟังก็รู้สึกสนใจ จึงรีบแก้มัดพราหมณ์ เมื่อพราหมณ์อาบน้ำชำระร่างกายเรียบร้อยแล้ว จึงทำพิธีร่ายมนต์แล้วแหงนหน้าขึ้นมองฟ้าทันใดนั้น เพชรนิลจินดาต่างๆ ก็หลั่งลงมาจากท้องฟ้ามากมายราวสายฝน พวกโจรต่างวิ่งเข้าไปเก็บกันชุลมุน

เมื่อได้เพชรนิลจินดามากมายแล้ว วันรุ่งขึ้นโจรจึงออกเดินทางต่อไป แม้พราหมณ์เองก็ต้องไปกับพวกโจรร้าย เพราะไม่อาจอยู่ตามลำพังในป่าได้ ระหว่างที่กำลังเดินทางอยู่นั้น ได้มีโจรอีกกลุ่มหนึ่งจำนวน ๕๐๐ คน เหมือนกันผ่านมาพอดี เมื่อเห็นโจรกลุ่มแรกแบกทรัพย์สมบัติมา จึงคิดว่า “... ดีละ ไอ้พวกนั้นมันคงเพิ่งได้ทรัพย์มาก กำลังดีใจ ไม่ทันระวังตัว เราจะฉวยโอกาสปล้นมันต่ออีกทีละ...”

คิดแล้วก็สั่งสมุนให้กระจายกำลัง โอบล้อมโจรกลุ่มแรกไว้ทันที แล้วร้องขึ้นว่า

“เฮ้ย.. ไอ้โจรป่า ซ้ำล้อมพวกเอ็งไว้หมดแล้ว ถ้าไม่ยอมตายก็จงทิ้งดาบลง แล้ววางห่อสมบัตินั้นเสีย”

หัวหน้าโจรที่ถูกล้อมจึงตอบว่า

“นี่แนะเพื่อน... สมบัติที่พวกเข้าแบกกันกันมานี้ ได้มาจากการร่ายมนต์วิเศษของพราหมณ์คนนั้น ข้าจับเขาได้เมื่อวาน ตกค่ำเขาก็ร่ายมนต์เรียก

เพชรนิลจินดาให้ ถ้าเพื่อนอยากได้ก็ให้พราหมณ์ร้ายมนต์ให้ซิ” พลังส่ง
ตัวเวทัพพพราหมณ์ให้ แล้วเดินจากไป

นายโจรกลุ่มที่สองจึงซักถามพราหมณ์

“จริงรี พราหมณ์”

“จริงจ๊ะ” พราหมณ์ตอบอย่างละถ้ำละถ้ำ

“คิดละ ! ถ้าอย่างนั้น เจ้าต้องร้ายมนต์ให้ข้าบ้าง”

“แต่มนต์วิเศษของข้า จะร้ายได้เพียงปีละครั้งเดียวเท่านั้น ถ้าท่านต้องการก็
ต้องรอปีหน้าถึงจะได้”

นายโจรได้ฟังรู้สึกนึกเฉยขึ้นมาทันที ร้องขึ้นว่า

“ชะช้า ไอ้พราหมณ์เจ้าเล่ห์ ที่พวกมันจับเจ้าไปไม่ทันข้ามคืน เจ้าก็ร้าย
มนต์ให้แล้ว แต่ที่ข้าจะให้หรือตั้งปี พุคกวน โมโหนัก ตายเสียเถอะ”

พูดไม่ทันขาดคำ ก็ตัวคดาบฟันพราหมณ์ขาดสองท่อนกลิ้งอยู่ข้างทาง
นั่นเอง พร้อมกันนั้นก็สั่งสมุนให้รีบตามและเข้าตีชิงทรัพย์ของโจรกลุ่ม
แรกทันที โจรกลุ่มที่แบกทรัพย์ไว้สู้ไม่ได้ จึงถูกฆ่าตายจนหมด

เมื่อโจรกลุ่มหลังได้ทรัพย์ของโจรกลุ่มแรกมาแล้วจึงออกเดินทางต่อไป
ขณะเดินทางพวกโจรต่างเกิดความโลภ อยากได้ทรัพย์นั้นมาเป็นของตน
แต่ผู้เดียว จึงแตกกันเป็น ๒ พวก ต่างสู้รบกันจนพวกหนึ่งตายสิ้น แม้จะ
เหลือเพียงพวกเดียว ๒๕๐ คน ก็ยังแตกคอกันอีก จึงตะลุมบอนฆ่าฟัน
กันเองตายไปตามๆ กัน เหลืออยู่เพียง ๒ คนเท่านั้น

โจรทั้งสองจึงช่วยกันขนทรัพย์สมบัตินั้นมาซ่อนไว้ใกล้หมู่บ้านแห่งหนึ่ง
ให้โจรคนหนึ่งเฝ้าไว้ ส่วนอีกคนเข้าไปหาอาหารในหมู่บ้าน

โจรที่เฝ้าทรัพย์สมบัติอยู่คิดว่า

“... ถ้าไอ้เจ้านั่นมันกลับมา เราจะต้องแบ่งสมบัติให้มันตั้งครึ่งหนึ่ง จัดการ
เก็บมันเสียเลยดีกว่าจะได้หมดเรื่องหมดราว สมบัติทั้งหมดจะได้เป็นของ
เราคนเดียว”

ฝ่ายโจรคนที่เข้าไปหาอาหารก็คิดเช่นเดียวกัน

“.. เราเอายาพิษใส่ให้เจ้านั่นมันกินดีกว่า สมบัติทั้งหมดจะได้เป็นของเรา
คนเดียว”

คิดแล้วจึงรีบกินอาหารเสียก่อน แล้วเอายาพิษใส่อาหารที่เหลือ เสร็จแล้ว
จึงนำไปให้เพื่อน ทันทิทิวางอาหารลง เพื่อนโจรก็สวนดาบออกไปทันที
เมื่อฆ่าเพื่อนแล้วจึงนำศพไปทิ้งไว้ในพงหญ้า แล้วลงมือกินอาหารด้วย
ความกระหึ่มใจ เมื่ออาหารเข้าปาก ยาพิษร้ายแรงก็แทรกซึมเข้าสู่ร่างกาย
สิ้นใจตายทันที

เวลาล่วงไป ๒ วัน ศิษย์ของพราหมณ์ได้นำเงินค่าไถ่มาให้นายโจร แต่ไม่
พบใครเลย ครั้นเห็นเพชรนิลจินดาบางส่วนที่ตกเรียราดอยู่ ก็รู้ว่าอาจารย์
ไม่ฟังคำเตือนของตนเสียแล้ว เมื่อเดินต่อไปอีกสักหน่อยก็พบศพอาจารย์
ถูกตัดขาดสองท่อน เขาารู้สึกสลดใจยิ่งนัก และเมื่อจัดการทำเชิงตะกอนเผา
ศพอาจารย์แล้วก็ออกเดินทางต่อไป พบศพของโจรทั้ง ๕๐๐ ตายอย่างอ
นาจ ส่งกลิ่นคาวคละคลุ้งไปทั่วป่า ครั้นเดินต่อไปก็เห็นศพโจรอีก ๒๕๐
เดินต่อไป ก็พบอีก ๒๔๘ ศพ จึงรู้ว่ารอดไปได้ ๒ คน จึงเดินทางไปเรื่อยๆ
ก็พบสมบัติที่โจรมัดซ่อนไว้ มีโจรคนหนึ่งถูกยาพิษนอนตายทับห่อข้าวอยู่

เมื่อเดินสำรวจดูบริเวณใกล้ๆ ก็พบศพโจรอีกศพหนึ่งถูกทิ้งไว้ในพงพญา
จึงได้แต่รำพึงว่า

“ไม่น่าเลย เพราะอาจารย์ไม่เชื่อฟังคำของเรา จึงต้องมาตายในปี
มิหนำซ้ำ ยังทำให้คนอื่นตั้งพันพลอยตายตามไปด้วย”

แล้วกล่าวเป็นคาถาว่า

“ผู้ใดปรารถนาประโยชน์โดยอุบายอันไม่แยบคาย ผู้นั้นย่อมเดือดร้อน
เหมือนพวกโจรชาวเจตริฐฆ่าเวทัพพพราหมณ์ แล้วพากันถึงความพินาศ
หมดสิ้น ฉะนั้น”

ครั้นแล้วชายหนุ่มก็ขนเพชรนิลจินดานั้นกลับไปบ้านของตน จัดการทำบุญ
ให้ทาน อุทิศส่วนกุศลให้เวทัพพพราหมณ์ จากนั้นเป็นต้น ไปก็ทำทาน
รักษาศีลไปตลอดชีวิต ครั้นสิ้นชีวิตแล้ว ก็ไปบังเกิดในสวรรค์ตามกรรมดี
ที่ตนสร้างไว้ ส่วนอาจารย์และโจรทั้งพันนั้นต่างตกนรกเพราะความหลง
และความโลภของตน

ประชุมชาดก

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประชุมชาดกว่า
เวทัพพพราหมณ์ ได้มาเป็น พระภิกษุผู้คือ
ศิษย์ของพราหมณ์ พระองค์เอง

ข้อคิดจากชาดก

๑ . คนคือสิ่ง ठीोดี ว่ายาก สอนยาก นับว่าเป็นโทษแก่ตนเองอย่างยิ่ง จึงควร
แก้ไขเสีย มิฉะนั้นอาจนำความเสียหายหรือความพินาศย่อยยับมาสู่ตนเองได้

๒. คนโลภนั้น ถึงได้ทรัพย์มากเท่าไรก็ไม่รู้จักพอ ความโลภ นำความ
ทั้งหลาย ไม่ว่าจะยากหรือเศรษฐี ไปสู่ความหายนะมานับไม่ถ้วนแล้ว “เพราะ
ความโลภ เป็นเหตุแห่งความพินาศและความตาย”

๓. ผู้ฉลาดสามารถเปลี่ยนทรัพย์ทั้งหลายให้เป็นบุญติดตัวไปได้ ดังเช่น
ศิษย์ของเวทัพพรหมณ์

๔. ผู้ไม่รู้จักกาลเทศะ ย่อมนำความพินาศมาสู่ตนเองและผู้อื่น

จุลสกเศรษฐี

ชาดกว่าด้วยความฉลาดในการสร้างฐานะ

สถานที่ตรัสชาดก

วัดชีวกัมพวัน กรุงราชคฤห์

สาเหตุที่ตรัส

ในสมัยพุทธกาล มีธิดาของเศรษฐีผู้หนึ่ง ในกรุงราชคฤห์ ลอบได้เสียกับ ทาสชายในบ้าน แล้วจึงพากันหนีไป ต่อมานางได้ตั้งครรภ์ จึงชวนสามี กลับไปยังบ้านเดิมเพื่อคลอดบุตร แต่ไปไม่ทันได้คลอดระหว่างทาง จึงตั้ง ชื่อบุตรชายว่า มหาปันถก แปลว่า หนทาง ต่อมา มีลูกคนที่สองเหตุการณ์ เป็นเช่นเดิม จึงตั้งชื่อ จุลปันถก พอเด็กน้อยโตขึ้นถามถึงญาติพี่น้อง มารดา เล่าเรื่องตายายให้ฟัง เด็กน้อยรบเร้าอยากให้ไปหาอยู่บ่อยๆ สองสามี ภรรยาจึงพาครอบครัวไปยังเมืองราชคฤห์ แต่บิดามารดาไม่ขอยอมรับสามี ภรรยา แต่จะขอหลานไปเลี้ยงไว้ ซึ่งทั้งสองก็ยอมแต่โดยดีด้วยความรักลูก เด็กทั้งสองอยู่กับตายายจนเจริญวัยขึ้น มหาปันถก ได้ฟังพระธรรมเทศนา จากพระบรมศาสดาจึงออกบวช เมื่อบวชแล้วได้บรรลุธรรมเป็นพระ อรหันต์ ต่อมานึกถึงน้องชายเพราะเห็นว่าเป็นคนมีสติปัญญาดี จึงพามา บวชด้วย แต่พระน้องชายเมื่อบวชแล้วกลับเป็นคนปัญญาทึบ แม้ให้ท่อง คาถาสั้นๆ เพียง ๑ บท ท่องอยู่ถึง ๔ เดือนก็ท่องไม่ได้ พระพี่ชายจึงไล่ให้ ลีกลีเสียด ทำให้พระจุลปันถกมีความเสียใจมาก

สมัยนั้น พระมหาปັນถกรับหน้าที่เป็น ภัตตฤๅเทศก์ เมื่อหมอชีวกโกมารภัจจ์ นิมนต์พระบรมศาสดาและพระภิกษุทั้งหลายไปฉันภัตตอาหารที่บ้าน พระมหาปັນถกรับนิมนต์ไว้หมด เว้นแต่พระจุลปັນถกรูปเดียว เมื่อพระจุลปັນถกราบก็คิๅนน้อยใจอยากจะสึก เช้าวันนั้น พระบรมศาสดาทรงสอด ข่ายพระญาณ จึงเสด็จ ไปโปรดพระจุลปັນถก ทรงสอนธรรมด้วยการ เณรมิตผ้าขาวบริสุทธิ์ผืนหนึ่ง ประทานแก่พระจุลปັນถก ตรีๅสให้ลูๅบคลำ ผ้าผืนนั้น พร้อมกับบริกรรมภาวนาว่า “ระ โขหะระณัง ระ โขหะระณัง” ไปเรื่อย ๆ

ครั้งถึงเวลาฉันภัตตอาหาร พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็เสด็จ ไปยังบ้านหมอชีวก ฝ่ายพระจุลปັນถก ทำตามทีๅพระบรมศาสดาตรีๅสสั่ง ชั่วครู่ก็เห็นผ้าหมอง คล้ำ จึงเกิดความสลๅดใจว่า ผ้าขาวแท้ ๆ ยังเประอะเปื้อนจากกายเราถึงปานนี้ สังขารทั้งหลายก็เช่นกัน แท้ทีจริงแล้วมีแต่ความไม่เที่ยง พิจารณาธรรมไป เรื่อย ๆ พลันจิตสว่างบรรลुธรรมเป็นพระอรหันต์ ณ ที่นั้นเอง

ที่บ้านหมอชีวก พระบรมศาสดามีได้กระทำอนุโมทนา ตรีๅสว่า ในวัดยังมี เหลือพระภิกษุอยู่รูปหนึ่ง หมอชีวกจึงส่งคน ไปดู ปรากฏว่าคนรับใช้เห็น พระภิกษุพันรูปเต็มวัดไปหมด ทีๅพระจุลปັນถกเณรมิตไว้ด้วยฤๅทธิ คนรับ ใช้วิ่งกลับไปบอกหมอชีวก พระบรมศาสดาจึงรับสั่งว่า ให้เรียกชื่อด้ง ๆ หากรูปไหนขานรับขึ้นก่อนให้จับมือพระรูปนั้นไว้ แล้วพามายังที่นิมนต์ คนรับใช้ก็ทำตาม เมื่อพระจุลปັນถกมาถึงแล้วได้รับภัตตอาหารพร้อมทั้ง อนุโมทนา

วันรุ่งขึ้น พระภิกษุต่างพากันสรรเสริญพระคุณของพระบรมศาสดา ครั้น
พระพุทธรองค์ทรงทราบความแล้ว จึงทรงระลึกชาติหนหลัง แล้วตรัสเล่า
จุลลกเศรษฐีชาดก ดังนี้

เนื้อหาชาดก

ครั้งหนึ่งในอดีตกาล มีเศรษฐีผู้หนึ่งชื่อจุลลกะ เป็นผู้มีความสามารถ
พยากรณ์ วันหนึ่งจุลลกเศรษฐีนั่งรถม้าผ่านมาเห็นหนูตายตัวหนึ่งอยู่บน
ถนน จึงทำนายว่า ถ้าใครมีปัญญาย่อมสามารถนำหนูตายตัวนี้ไปทำการค้า
จนเป็นเศรษฐีได้

ชายหนุ่มอยากจนคนหนึ่งได้ยินเข้า จึงนำหนูตายตัวนั้น ไปขายให้ยายแก่คน
หนึ่งเป็นอาหารแมว ได้เงินมา ๑ กากฉีก เท่านั้น วันรุ่งขึ้นไปซื้อน้ำอ้อย
เมื่อคนเก็บดอกไม้กลับจากป่ากำลังกระหายน้ำผ่านมาได้ดื่ม คนเหล่านั้นก็
ให้ดอกไม้คนละกำเป็นการตอบแทน วันต่อมา ชายหนุ่มก็ทำเช่นเดิมอีก
เขาทำอยู่อย่างนี้ไม่นานก็รวบรวมทรัพย์ได้ถึง ๘ กหาปณะ ต่อมาวันหนึ่ง
ฝนตกหนัก พายุพัดแรง ต้นไม้หักโค่นระเนระนาด ผู้รักษาพระราชอุทยาน
ไม่รู้ว่าจะขนต้นไม้ ไปทิ้งที่ไหนดี ชายหนุ่มจึงรับอาสาทำความสะอาด
อุทยาน โดยขอต้นไม้ กิ่งไม้เหล่านั้นเป็นของตอบแทน เขาเสนอขายไม้
เหล่านั้นทำฟืน ได้ทรัพย์ถึง ๑๖ กหาปณะ

อยู่ต่อมาไม่กี่วัน เขาได้ข่าวว่าวันรุ่งขึ้นจะมีพ่อค้านำม้ามาที่เมืองนี้ เขาจึง
เอ่ยปากขอหญ้าจากคนเกี่ยวหญ้าคนละฟ่อน เมื่อพ่อค้าม้าหาซื้อหญ้าเลี้ยง
ม้าจากที่ใดไม่ได้เลย จึงต้องซื้อจากเขาเป็นเงินสูงถึง ๑,๐๐๐ กหาปณะ

อีก ๒-๓ วันต่อมา มีเรือบรรทุกสินค้ามาถึงท่า เขาจึงรีบหาเช่ารถม้าซึ่งมีบริวารมาด้วยอย่างโก้หรูขับไปที่ท่าเรือ แล้วมัดจำสินค้าทั้งหมดไว้ เมื่อพ่อค้านับร้อยคนของเมืองพาราณสีมาขอซื้อสินค้า เขาจึงขายสินค้านั้นให้ไป ได้กำไรทันที ๒๐๐,๐๐๐ กหาปณะ ชายหนุ่มมีฐานะร่ำรวยขึ้นทันตาเห็น สมดังคำพยากรณ์ของจุลลกเศรษฐีภายในเวลา ๔ เดือนเท่านั้น เขาได้ไปขอบคุณท่านเศรษฐี ท่านเศรษฐีเห็นความดี จึงยกบุตรให้พร้อมกับมอบทรัพย์สมบัติให้ครอบครอง และได้ตำแหน่งเศรษฐีสืบต่อมา

ประชุมชาดก

ชายหนุ่มผู้มีปัญญา ได้มาเป็นพระจุลปนถก

จุลลกเศรษฐี ได้มาเป็นพระองค์เอง

ข้อคิดจากชาดก

(๑) ข้อคิดสำหรับผู้เริ่มสร้างฐานะ ๑.๑. ไม่เป็นคนเลื่องงาน ๑.๒. ไม่เป็นคนเกียจคร้าน ๑.๓. ไม่เป็นคนทำงานสะเพร่า

(๒) คนที่ประสบความสำเร็จในชีวิต จะต้องประกอบด้วยองค์คุณ ๔

ประการ คือ ๑. เป็นผู้มีความรู้ดี ๒. เป็นผู้มีความสามารถดี ๓. เป็นผู้มีความประพฤติดี ๔. เป็นผู้มีบุญเก่าสร้างสมไว้ดี

ปัญญาวุธกุมารชาดก

ชาดกว่าด้วยการทำความเพียร

สถานที่ตรัสชาดก

.....เขตวันมหาวิหาร นครสาวัตถี

สาเหตุที่ตรัสชาดก

.....ในสมัยพุทธกาล ขณะเมื่อพระบรมศาสดาประทับ ณ เขตวันมหาวิหาร ทรงทราบว่า ในเวลานั้นมีภิกษุรูปหนึ่ง มีนิสัยเกียจคร้านในการศึกษาและปฏิบัติธรรมครองเพศสมณะอยู่ไปวันหนึ่งๆ เท่านั้น พระพุทธองค์จึงทรงเรียกพระภิกษุรูปนั้นมาสอบถาม เมื่อทรงทราบแล้วจึง ทรงตักเตือนว่า

“ คุณก่อนภิกษุ แม้ในกาลก่อน บัณฑิตทั้งหลายกระทำความเพียรในที่ที่ควร ประกอบความเพียร ก็ยังบรรลุถึงราชสมบัติได้ ”

แล้วทรงระลึกชาติแต่หนหลังของพระองค์เอง ด้วยบุญเพณิวาสนานุสติญาณ แล้วตรัสว่า ปัญญาวุธชาดก มีเนื้อความดังนี้

เนื้อหาชาดก

.....ในอดีตกาลนานมาแล้ว ที่เมืองพาราณสี มีกษัตริย์พระองค์หนึ่งทรงพระนามว่าพระเจ้าพรหมทัต ทรงปกครองบ้านเมืองโดยทศพิธราชธรรม ประชาชน

อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุขโดยทั่วหน้ากัน

ในเวลาต่อมา พระอัครมเหสีได้ประสูติพระราชโอรส ซึ่งมีพระลักษณะ
สมบูรณ์ด้วยบุญญาธิการ ครั้งล่วงถึงวันสมโภชพระนาม บรรดาโอรหหลวงผู้
ชำนาญในการคลุ้ลักษณะ ต่างพากันถวายคำทำนายว่า

“ พระราชกุมารพระองค์นี้ ต่อไปภายหน้าจะได้ครองราชสมบัติ จะมีความ
เชี่ยวชาญเป็นเยี่ยมทั้งในด้านการปกครอง และด้านการสงคราม จะปรากฏชื่อ
ลือชา ด้วยการใช้เพลงอาวุธ ๕ ชนิด ”

เมื่อได้ฟังคำทำนายเช่นนั้น พระเจ้าพรหมทัตทรงปลาบปลื้มพระทัยยิ่งนัก จึง
ทรงพระราชทานพระนามพระราชโอรสว่า ปัญจอาวุธกุมาร
ปัญจอาวุธกุมารทรงเจริญวัยขึ้นตามลำดับ ทรงมีพระสติปัญญาเฉลียวฉลาด
และสมบูรณ์ด้วยพละกำลัง ยิ่งกว่ากุมารทั้งหลายในวัยเดียวกัน เมื่อ
พระชนมายุครบ ๑๖ พรรษา พระราชบิดาทรงมีรับสั่งให้เดินทางไปศึกษา
ศิลปวิทยา ในสำนักอาจารย์ทิสปาโมกข์ ณ เมืองตักกสิลา แคว้นคันธาระ (
บัดนี้อยู่ในเขตปากีสถาน)

เพียงเวลาผ่านไปไม่นาน ปัญจอาวุธกุมารก็สามารถศึกษาศิลปศาสตร์ ได้สำเร็จ
ครบทุกแขนง โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการรบพุ่ง ทรงมีความชำนาญเป็นเลิศ
ในการใช้อาวุธสำคัญ คือ ธนู พระขรรค์ หอกซัด กระบอง อีกทั้งทรงมีพระ
สติปัญญาเป็นเลิศ สมดังคำทำนายของบรรดาโอรหอาจารย์ทุกประการ
จากนั้น พระราชกุมารก็กราบลาพระอาจารย์ ออกจากสำนักทิสปาโมกข์
เสด็จมุ่งหน้ากลับกรุงพาราณสีตามลำพัง โดยทรงลัดเลาะไปตามป่าเขาต่างๆ
ซึ่งไม่ใช่ทางที่ทรงดำเนินมาแต่แรก เพราะมีประสงค์จะชมภูมิประเทศที่

แปลกตาออกไป

จนกระทั่งวันหนึ่ง ขณะที่กำลังเสด็จผ่านหมู่บ้านเล็กๆ มุ่งเข้าสู่คองไม้ไผ่อีกแห่งหนึ่ง ชาวบ้านย่านนั้นเห็นหนุ่มน้อยแปลกหน้ากำลังเดินทางเข้าสู่แดนอันตราย ก็รีบพากันมาร้องห้ามว่าในป่านี้มียักษ์ซ่อนเหนี่ยวอาศัยอยู่ พระราชกุมารได้ฟังดังนั้น ก็มีได้ทรงนึกเกรงกลัวยักษ์นั้นเลย

เจ้ายักษ์ตนนี้มีชื่อว่า **ติเลสโลม** แปลว่า “มีขนเหนียวเป็นตั้ง” มันชอบดักจับมนุษย์ และสัตว์ป่ากินเป็นอาหาร เมื่อยักษ์เห็นหนุ่มน้อยเดินเข้ามาถึงที่อยู่ของมันตามลำพังจึงรีบแปลงกายให้ใหญ่โต สูงลิ่วเท่าลำตาล ศีรษะโตเท่าเรือยนต์ นัยน์ตาแต่ละข้างขนาดเท่าล้อเกวียน ตาลูกกวาดแดงก้านากแล้ว ครูปร่างทั้งน่าอัปลักษณ์ ทั้งน่าสะพรึงกลัว มันแสบปากหัวเราะพร้อมกับอย่างสามขุมตรงเข้ามาหาปัญญาจุกุมาร

แต่แทนที่ปัญญาจุกุมารจะหวาดหวั่นครั่นคร้าม กลับร้องทวาดขึ้นว่า

“ชะ ชะ เจ้ายักษ์ซ่อนเหนียว วันนี้เราจะปราบเจ้าให้สิ้นฤทธิ์เลยทีเดียว ”

พูดแล้วปัญญาจุกุมารก็ชักธนูอาบยาพิษขึ้นมา แล้วยิงไปยังเจ้ายักษ์ซ่อนเหนียวทันที แต่ลูกธนูก็ไม่อาจทำอันตรายยักษ์ได้ กลับไปติดแน่นอยู่ที่ขนหน้าแข้งของมัน

ยักษ์ชะงักอยู่กับที่นิดหนึ่ง ด้วยคาดไม่ถึงว่า จะมีมนุษย์คนใดใจกล้าถึงปานนี้ มันก้าวเข้ามาอีกก้าวหนึ่ง ปัญญาจุกุมารก็ยิงด้วยลูกศรอาบยาพิษเข้าไปอีก แต่ลูกศรไม่อาจทำอันตรายเจ้ายักษ์ซ่อนเหนียวได้ กลับไปติดระเกระกะอยู่ตามขนหน้าแข้งของมัน แต่ปัญญาจุกุมารไม่ละความพยายาม ระดมยิงลูกศรใส่เจ้ายักษ์จนหมด ยักษ์ซ่อนเหนียวสลัดลูกศรทั้งหมดให้ร่วงอยู่แทบเท้า แล้ว

อย่างสามขุมใกล้เข้ามา

“ หยุคนะ !” ปัญจาวุธทวาดมันอีกครั้ง แล้วชักพระขรรค์อันคมกริบ โถมเข้าประชิดยักษ์ แล้วฟันฉับลงไปด้วยพละกำลังอันมหาศาล แต่พระขรรค์ก็ติดอยู่เพียงแค่นหน้าแข้งยักษ์เท่านั้นเอง

ปัญจาวุธกุมารไม่ละความพยายาม ชักหอกซัดขึ้นฟาดฟันเจ้ายักษ์จนเหนียวด้วยกำลังแรง แต่หอกซัดก็ไปติดอยู่ที่ขนหน้าแข้งของมันอีกเช่นกัน และชักกระบองขึ้นหวดเจ้ายักษ์ แต่กระบองก็ไปติดที่ขนของมันอีก แม้อาวุธทุกอย่างจะไปติดอยู่ที่ขนหน้าแข้งของยักษ์จนเหนียว แต่กำลังของปัญจาวุธกุมารก็มีได้ลดลงไปเลย กลับประกาศก้องขึ้นว่า

“ เฮ้ย เจ้ายักษ์ เจ้าไม่เคยได้ยินชื่อของเราผู้มีนามว่า ปัญจาวุธกุมารเลยหรือ วันนี้เราจะปราบเจ้าให้แหลกเป็นผงไปเลย ”

ว่าแล้ว ปัญจาวุธกุมารก็โถมเข้าหายักษ์ ทั้งต่อย เตะ กระแทกด้วยศิระยะเป็นอันว่าทั้งอาวุธ และทั้งตัวของปัญจาวุธกุมาร ติดห้อยต้องแตงอยู่ตรงหน้าแข้งยักษ์นั่นเอง แต่ถึงกระนั้น ปัญจาวุธกุมาร ก็ไม่มีท่าทีสะทกสะท้านหรือหวาดกลัวอยู่เลย

เจ้ายักษ์จนเหนียวไม่เคยพบเคยเห็นใคร ที่มีใจเด็ดเยี่ยงบุรุษอาชาไนย เช่นนี้มาก่อน มันรู้สึกนับถือในความกล้าของปัญจาวุธกุมารมาก มันก็มลงมลงแล้วพูดว่า “ เจ้าหนุ่มเอ๋ย เจ้าแน่นมาก ข้ากินเจ้าไม่ลงจริงๆ ข้าอยากรู้แน่กว่า ทำไมเจ้าจึงไม่กลัวตาย ”

ปัญจาวุธจึงตอบยักษ์ไปว่า

“ ยักษ์เอ๋ย ทำไมเราจะต้องกลัวตาย ทุกคนเกิดมาก็ต้องตายด้วยกันทั้งนั้น แต่

เจ้ารู้หรือไม่ว่า ในท้องของเรามี ๖ วิหาร ถ้าเจ้ากินเรา เจ้าก็ต้องตายเหมือนกัน เพราะวิหารในท้องเรา จะบาดไส้พุงของเจ้าให้ขาดเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย สะ สะ เจ้ายักษ์เอ๋ย เราไม่ตายคนเดียวหรอก ถ้าเราตาย เจ้าก็ต้องตายด้วย ”

ยักษ์ขมเหนียวได้ฟังคำขู่ของปัญจาวุธกุมารก็รู้สึกครั่นคร้าม จึงจับปัญจาวุธวางลงบนพื้นดิน แต่แทนที่ปัญจาวุธจะเดินจากไป กลับหันหน้าพูดกับยักษ์ว่า

“ ขอบใจ เจ้ายักษ์ แต่ก่อนที่เราจะไป เราขอเตือนเจ้าว่า เจ้าได้ก่อกรรมทำเข็ญไว้มาก ตั้งแต่เมื่อชาติก่อนแล้ว เจ้าจึงต้องมาเกิดเป็นยักษ์ มีชีวิตอยู่ด้วยความตาย และเลือดเนื้อของผู้อื่น นับว่าเกิดมาสร้างกรรมแท้ๆ เมื่อเจ้าสิ้นชีวิตละโลกนี้ไป เจ้าต้องไปเกิดในอบายภูมิคือ นรก เกิดเป็นสัตว์เดียรัจฉาน เกิดเป็นเปรต เป็นอสุรกาย เหมือนอย่างที่เราต้องมาเกิดเป็นยักษ์อีกแน่ๆ แม่หมคเวรจากอบายภูมิมาเกิดเป็นมนุษย์ อายุของเจ้าจะสั้น เพราะได้ทำลายชีวิตของผู้อื่น ไว้มาก เจ้าจงอย่าได้ฆ่าใครๆ อีกเลย จงประพฤติธรรมรักษาศีลดีกว่า ”

ยักษ์ขมเหนียวนั่งนิ่งฟังคำของปัญจาวุธกุมารอย่างสงบ นับเป็นการฟังธรรมครั้งแรกในชีวิตของใน เจ้ายักษ์รู้สึกเลื่อมใส ศรัทธา จึงตั้งใจฟังเป็นอย่างดี

ปัญจาวุธกุมารจึงขอให้ยักษ์รักษาศีล ๕ แล้วเตือนให้ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท

เมื่อปัญจาวุธกุมารปราบยักษ์ได้แล้ว จึงเก็บอาวุธของตนเดินทางออกจากป่า เข้าสู่หมู่บ้าน เพื่อบอกชาวบ้านให้เลิกหวาดกลัวยักษ์ขมเหนียว แล้วให้นำข้าวปลาอาหาร ไปให้ยักษ์กินด้วย เพราะยักษ์จะรักษาศีลแล้ว จากนั้น ปัญจาวุธกุมาร จึงเดินทางเข้าสู่เมืองพาราณสีต่อไป

ประชุมชาดก

เมื่อพระบรมศาสดาทรงแสดงพระธรรมเทศนาจบแล้ว ก็ตรัสพระคาถา
เพิ่มเติม มีใจความว่า

“ นรชนผู้ใด มีจิตไม่ท้อแท้ มีใจไม่หดหู่ บำเพ็ญกุศลธรรม เพื่อบรรลุลความ
เกษมจากโยคะ นรชนผู้นั้น พึงบรรลุลความสิ้นสังโยชน์ทุกอย่างโดยลำดับ ”
อธิบายโดยย่อว่า

“ คนเรา ถ้าไม่ย่อท้อ ไม่รวนเร ไม่หดหู่ ก็จะเป็นคนที่มีจิตใจมั่นคง สามารถ
ฝึกสติให้ดีได้ สมาธิก็จะก้าวหน้า บรรลุลธรรมขั้นสูงๆ ขึ้นไปตามลำดับ ”

พระภิกษุผู้มีความเพียรย่อหย่อน ก็กลับมีกำลังใจเข้มแข็งขึ้นมาใหม่ จิตใจ
ผ่องใส ชุ่มชื้น เบิกบาน พระบรมศาสดาจึงทรงแสดงอริยสัจสี่โดยเอนก
ปริยาย พระภิกษุรูปนั้นก็สามารถประคองใจให้หยุดนิ่ง เข้าถึงธรรมกายอรหัต
สำเร็จเป็นพระอรหัตในบัดนั้นเอง

ครั้นแล้วพระบรมศาสดา จึงทรงประชุมชาดกว่า
ยักษ์ ในครั้งนั้น ได้มาเป็นองคฤ์มาล
ปัญจาธุกุมาร ได้มาเป็นพระองค์เอง

ข้อคิดจากชาดก

๑ . การทำความเพียรอย่างไม่ลดละ ทำให้เกิดอำนาจในตัวได้ ถึงเป็นคน
ธรรมดา ไม่มีอำนาจราชศักดิ์ ก็ยังเป็นทีครั้งคร้ามของคนทั่วไป แม้อันธพาล
ก็ยังลังเล ไม่กล้ารุกราน เพราะอัสจรรยในพลังจิตที่เข้มแข็งเค็ดเค็ดียวของผู้นั้น

๒ . ขึ้นชื่อว่า คน ย่อมกลัวตายด้วยกันทั้งนั้น แต่เมื่อถึงคราวจะตาย คนบางพวกกลับไม่หวาดหวั่น

คนพวกนี้ คือ ผู้ที่ฝักสมาริอย่างซำของ ตัดสินใจสละชีวิตเพื่อบำเพ็ญเพียร เพื่อเข้าถึงนิพพานมาตั้งแต่ต้น ดังนั้น จึงมีความเชื่อมั่นอย่างแน่นแฟ้นว่า แม้ถึงตาย บุญที่ทำไว้ดีแล้ว ย่อมทำให้ไปเกิดในที่ดี จึงไม่เสียดายชีวิตเลย

กฎวานิชชาดก

หนามขอกเอาหนามบ่ง

พระศาสดาเมื่อประทับอยู่ ณ พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภ
พ่อค้าโงกคนหนึ่ง ตรัสพระธรรมเทศนานี้ ดังนี้

ความพิสดารมีอยู่ว่า ชนสองคนคือพ่อค้าโงก และพ่อค้าบัณฑิต
ชาวเมืองสาวัตถี เดินทางไปด้วยกัน บรรทุกสินค้าเต็มเกวียน ๕๐๐ เล่ม เทียว
ทำการค้าจากทิศตะวันออกไปยังทิศต่าง ๆ ครั้นได้กำไรมากก็กลับกรุงสาวัตถี
พ่อค้าบัณฑิตได้กล่าวกับพ่อค้าโงกว่า สหายเรามาแบ่งสินค้ากันเถิด พ่อค้า
โงกคิดว่าพ่อค้าคนนี้ลำบากด้วยการนอน การบริโภคน้ำมันแค้นมาเป็น
เวลานาน บริโภคอาหารมีรสเลิศต่าง ๆ ในเรือนของตนจักตายเพราะอาหาร
ไม่ย่อย ที่นั่นแหละสินค้าทั้งหมดอันเป็นส่วนของเขาจักเป็นของเราแต่ผู้
เดียว จึงกล่าวว่า ฤกษ์และวันยังไม่พอใจ พรุ่งนี้มะรืนนี้จึงค่อยรู้ แกล้งถ่วง
เวลาไว้

พ่อค้าผู้เป็นบัณฑิต บังคับให้เขาแบ่งได้แล้วจึงถือเอาของหอมและ
ดอกไม้ไปเฝ้าพระศาสดาบูชาพระศาสดาถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ส่วนข้างหนึ่ง
พระศาสดาตรัสถามว่า ท่านมาถึงเมื่อไร กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ข้าพระพุทธเจ้า มาได้ประมาณถึงเดือนพระเจ้าข้า ตรัสถามว่า เพราะเหตุไรจึง
ล่าช้าอย่างนี้ ไม่มาสู่ที่พุทธปฐาก เขากราบทูลให้ทรงทราบ พระศาสดาตรัส
ว่า อุบาสกมิใช่ในบัดนี้เท่านั้น แม้เมื่อก่อน พ่อค้านี้ก็เป็นคนโงกเหมือนกัน
ครั้นเมื่ออุบาสกทูลอาราธนา จึงทรงนำเรื่องอดีตมาตรัสเล่า

ในอดีตกาลครั้งพระเจ้าพรหมทัตเสวยราชสมบัติอยู่ในกรุงพาราณสี พระโพธิสัตว์อุบัติในตระกูลอำมาตย์ ครั้นเจริญวัย ได้เป็นอำมาตย์ผู้วินิจฉัยคดีของพระองค์ ในครั้งนั้นมีพ่อค้าสองคน คือพ่อค้าชาวบ้านกับพ่อค้าชาวกรุง เป็นมิตรกัน พ่อค้าชาวบ้านฝากผลไม้ ๕๐๐ ไร่แก่พ่อค้าชาวกรุง พ่อค้าชาวกรุงขายผลไม้เหล่านั้นแล้วเก็บเอาเงินเสีย แล้วเอาขี้หนูมาโรยไว้ในที่เก็บผลไม้ ครั้นต่อมาพ่อค้าชาวบ้านนอกมาหาทูลว่า ขอบท่านจงคืนผลไม้ให้เราเถิด

พ่อค้าโรง กล่าวว่า ผลไม้ของท่านถูกหนูกินหมดแล้ว จึงชี้ให้ดูขี้หนู พ่อค้าบ้านนอกกล่าวว่า หนูกินแล้วก็ช่างเถิด เมื่อหนูกินแล้วจะทำอย่างไรได้

จึงพาบุตรของพ่อค้าโรงนั้นไปอาบน้ำ ให้เด็กนั้นนั่งอยู่ภายในห้องในเรือนของสหายผู้หนึ่ง แล้วกล่าวว่า อย่าให้ทารกนี้แก่ใคร ๆ เป็นอันขาด แล้วตนเองก็อาบน้ำกลับไปเรือนของพ่อค้าโรง

พ่อค้าโรงถามว่า ลูกของเราไปไหน

พ่อค้าบ้านนอกบอกว่า ในขณะที่เราวางบุตรของท่านไว้ริมฝั่งแล้วดำลงไป ในน้ำ เขี้ยวตัวหนึ่งบินมาเอากรงเล็บ โฉบบุตรของท่าน แล้วบินไปสู่ อากาศ แม้เราพยายามปรบมือร้องก็ไม่สามารรถให้มันปล่อยได้

พ่อค้าโรง กล่าวว่าท่านพูดโกหก เขี้ยวคงไม่สามารถโฉบเอาเด็กไปได้
ดอก

พ่อค้าบ้านนอกกล่าวว่า สหายจะว่าถูกก็ถูก จะว่าไม่ถูกก็ถูก แต่เราจะทำอย่างไรได้ เขี้ยวเอาบุตรของท่านไปจริง ๆ พ่อค้าโรงคุกคามพ่อค้าบ้าน

นอกจากเจ้าโจรใจร้ายฆ่าคน คราวนี้เราจะไปศาล ให้พิพากษาลงโทษท่าน แล้วออกไป

พ่อค้าบ้านนอกกล่าวว่า ทำตามความพอใจของท่านเถิด แล้วไปศาลกับ พ่อค้าโง่งนั้น

พ่อค้าโง่งกล่าวว่พระโพธิสัตว์ว่า ข้าแต่ นาย พ่อค้าผู้นี้พบุตรของ ข้าพเจ้าไปอาบนํ้า เมื่อข้าพเจ้าถามว่าบุตรของเราไปไหน เขาบอกว่า เขี้ยว พาเอาไป ขอท่านได้โปรดวินิจฉัยคดีของข้าพเจ้าเถิด พระโพธิสัตว์ถามพ่อค้าบ้านนอกว่า ท่านพูดจริงหรือ พ่อค้าบ้านนอกกล่าวว่า ข้าพเจ้าพาเด็กนั้น ไปจริง นาย ถามว่า เขี้ยวพาเด็กไปได้จริงหรือ

ตอบว่า จริงจะนาย

ถามว่า ก็ในโลกนี้ธรรมดาเขี้ยวจะนำเด็กไปได้หรือ

พ่อค้าบ้านนอกกล่าวว่า ข้าแต่ นาย ข้าพเจ้าขอถามท่านว่า เขี้ยวไม่สามารถ พาเด็กไปในอากาศได้ แต่หนูเคี้ยวกินผลเหล็กได้หรือ

พระโพธิสัตว์ถามว่า นี่เรื่องอะไรกัน

พ่อค้าบ้านนอกกล่าวว่าข้าแต่ นาย ข้าพเจ้าฝากผลไม้ ๕๐๐ ที่เรือนของ พ่อค้านี้ พ่อค้านี้บอกว่าผลของท่านถูกหนูกินเสียแล้วชี้ให้ดูชี้หนูว่า นี่คือน้ำ ของหนูที่กินผลของท่าน ข้าแต่ นาย ถ้าหนูกินผลได้ แม้เขี้ยวก็จักพาเอา เด็กไปได้ หากกินไม่ได้ แม้เขี้ยวก็จะนำเด็กนั้นไปไม่ได้

พ่อค้านี้กล่าวว่า หนูกินผลหมดแล้ว ท่านจงทราบเถิดว่าผลเหล่านั้นถูก หนูกินจริงหรือไม่ ขอได้โปรดพิพากษาคดีของข้าพเจ้าเถิด

พระโพธิสัตว์ทรงทราบว่า พ่อค้าบ้านนอกนี้ คงจะคิดโกงแก้เอาชนะคนโกง จึงกล่าวว่ ท่านคิดดีแล้ว

คู่ก่อนบุรุษผู้บุตรหาย จึงคืนผลให้แก่บุรุษผู้ผลหายนี้เถิด ถ้าท่านไม่ให้ผล เขาจักพาบุตรของท่านไป แต่บุรุษนี้อย่าเอาผลของท่านไปเลย ท่านจงให้ผลแก่เขาเสียเถิด พ่อค้าโกงกล่าวว่า ข้าแต่ นาย ข้าพเจ้ายอมคืนให้ ถ้าเขาจะคืนบุตรให้ข้าพเจ้า พ่อค้าบัณฑิตกล่าวว่า ข้าแต่ นาย ข้าพเจ้าจะคืนบุตรให้ ถ้าเขาจะคืนผลให้ข้าพเจ้า พ่อค้าที่บุตรหายก็ได้คืนบุตร พ่อค้าผลหายก็ได้คืนผล แล้วทั้งสองก็ไปตามยถากรรม

พระศาสดาทรงนำพระธรรมเทศนานี้มาแสดงแล้ว ทรงประชุมชาดกว่า พ่อค้าโกงในครั้งนั้น ได้เป็นพ่อค้าโกงในครั้งนี้ พ่อค้าบัณฑิตได้เป็นพ่อค้าบัณฑิตนี้แล ส่วนอำมาตย์ผู้วินิจฉัยคดี คือเรตถาคณินี้แล

สกุนต์ลชาดก

นกมูลไถหากินในท้อโคจร

ในสมัยหนึ่ง พระพุทธเจ้าประทับอยู่วัดเชตวัน เมืองสาวัตถี ทรงปรารภพระสูตรว่าด้วยโอวาทของนกที่ไม่ควรเที่ยวหากินไกลถิ่นที่อยู่ของตน ได้ตรัสอดีตนิทานมาสาธก ว่า...

กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว พระโพธิสัตว์เกิดเป็นนกมูลไถ อาศัยหากินอยู่ตามก้อนดินมูลไถ วันหนึ่ง มันบินไปหากินต่างถิ่นถูกเหยี่ยว นกเขาจับได้ จึงพูดขึ้นว่า

"วันนี้เราเคราะห์ร้าย เพราะมาหากินต่างถิ่น ถ้าอยู่ในถิ่นของเราแล้ว ท่านไม่มีโอกาสจับเราได้หรอก"

เหยี่ยวนกเขาได้ฟังเช่นนั้นจึงปล่อยมันไปพร้อมกับพูดว่า "เจ้านกน้อย ในที่ไหน ๆ เจ้าก็ไม่รอด พันกรงเล็บของเราไปได้ดอกลูกให้โอกาส เจ้าแก้ตัว"

นกมูลไถพอถูกปล่อยเป็นอิสระก็บินกลับไปถึงที่อยู่ของตน ขึ้นไปจับบนก้อนดินใหญ่แล้วร้องทำทนายเหยี่ยวนกเขาว่า "มาเลยเจ้าเหยี่ยว โง่แน่จริงมาจับข้าอีกสิ"

เหยียนกเขาเห็นมันร้องทำเช่นนั้นจึงโถมกำลังปีกโฉบเข้าหา มันทันที นกมูไล่รู้ว่าเหยียนกเขาใกล้จะถึงตัวแล้วก็บินกลับเข้าไปใน ระหว่างก้อนดินมูไล่ เหยียนมาด้วยความเร็วด้วยหวังจะขย้ำนกมูไล่ให้ แผลลคากรงเล็บ จึงกระแทกอกเข้ากับก้อนดินตกลงออกตายคาที่ ณ ตรง นั้นเอง

เมื่อเหยียนตายแล้ว นกมูไล่จึงขึ้นมาขึ้นบนนอกของเหยียน ด้วยมั่นใจว่าชนะเข้าศึกได้แล้ว กล่าวเป็นคาถาว่า

"เรานั้นเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยอุบาย ยินดีแล้วในที่หากินอันเป็นเขตแห่ง บิดาเห็นประโยชน์ของตนอยู่ เป็นผู้หลีกพ้นจากศัตรู ย่อมเบิกบานใจ"

พลชาดก

ชาดกว่าด้วยความสามารถในการดูแลไม้

สถานที่ที่ตรัสชาดก

.....เขตวันมหาวิหาร นครสาวัตถี

สาเหตุที่ตรัสชาดก

.....ครั้งหนึ่งในสมัยพุทธกาล เจ้าของสวนผลไม้ซึ่งมีฐานะดีคนหนึ่ง ได้กราบทูลอาราธนาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์จำนวนมาก ให้เสด็จไปฉันภัตตาหารที่บ้านสวนของเขา พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงรับนิมนต์แล้ว จึงเสด็จนำพระภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ไปยังบ้านของชาวสวนผู้นั้น เมื่อไปถึงแล้วเจ้าของบ้านไปจัดพุทธอาสน์ให้พระพุทธองค์ประทับฉันภายในเรือนของตน ส่วนพระภิกษุที่ตามเสด็จได้แยกจัดอาสนะไว้ภายในสวนผลไม้อันร่มรื่นด้านหนึ่ง พร้อมทั้งตั้งคนสวนว่า เมื่อพระภิกษุฉันภัตตาหารเรียบร้อยแล้วให้นำท่านเดินชมสวนให้ทั่วและเก็บผลไม้งามๆ ถวายพระภิกษุตามสมควรด้วย

ดังนั้น เมื่อพระภิกษุทั้งหลายฉันภัตตาหารเสร็จเรียบร้อยแล้ว คนสวนจึงนิมนต์พระภิกษุทั้งหมดให้ออกเดินชมสวน ซึ่งอุดมด้วยไม้ผลนานาชนิด บางพวกก็ออกผลกระย้าไปทั้งต้นนำมารับประทาน บางพวกก็มีผลดกห้อย

ย่อยเรียดิน บางพวกก็กำลังแตกกิ่งก้านดอกใบงามสะพรั่งน่าชมยิ่งนัก
พระภิกษุสงฆ์ทั้งหลายรู้สึกตื่นตาตื่นใจ ออกปากชมและชักใช้ใ้ไต่ถามถึง
ไม้พันธุ์โน้น พันธุ์นี้อยู่ไม่ขาด

คนสวนผู้นี้ นอกจากจะมีความสามารถในการทำสวนแล้ว ยังมีความ
ชำนาญเป็นเลิศในการดูผลไม้ ขึ้นชื่อว่าผลไม้ ไม่ว่าจะเป็นมะม่วง มะพร้าว
ขนุน หรือผลไม้ชนิดใด ไม่ว่าจะอยู่ใกล้แค่มือเอื้อมถึง หรืออยู่บนยอดสูง
จนแหงนมองคอตั้งบ่า เพียงยื่นมองดูห่างๆ เขาก็สามารถบอกได้ว่า ผลใด
แก่พอดีเก็บกินได้ ผลใดห้าม ผลใดเนือบาง เนื้อหนา รสชาติเอร็ดอร่อย
พิเศษอย่างไร เมื่อเก็บลงมาปอก ผ่าถวายให้พระภิกษุขบฉัน ผลไม้นั้นก็
เป็นอย่างที่เขากล่าวทุกประการ

พระภิกษุทั้งหลายต่างอัศจรรย์ในความสามารถของคนสวนคนนี้มาก พากัน
กล่าวชมไม่ขาดปาก กระทั่งเมื่อกลับไปยังเขตวันมหาวิหารแล้วก็ยังอด
พูดถึงไม่ได้ ทั้งยังกราบทูลให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงทราบอีกด้วย พระ
พุทธองค์จึงทรงระลึกชาติแต่หนหลังด้วยบุญเพนิวาसानุสติญาณ แล้วตรัส
ว่า

“ในอดีต ก็มีคนที่ดูผลไม้ที่สามารถเหมือนกัน เก่งกันขนาดนำชีวิตของคน
จำนวนมากให้รอดพ้นความตายมาได้ทีเดียว ”

แล้วทรงนำ ผลชาดก มาตรัสเล่า มีเนื้อความดังนี้

เนื้อหาชาดก

....ในอดีตกาล สมัยพระเจ้าพรหมทัตครองกรุงพาราณสี มีพ่อค้าหนุ่มคน
หนึ่ง คุมกองเกวียน ๕๐๐ เล่ม บรรทุกสินค้าไปขายยังต่างถิ่น เมืองไกลเป็น

ประจำ ในการเดินทางครั้งหนึ่ง ระหว่างทางจะต้องผ่านดงไม้มีพิษ พ่อค้า
หนุ่มจึงเรียกประชุมลูกน้องแล้วกล่าวเตือนให้ระมัดระวังตัวกันให้ดี ของ
ทุกอย่างในดงไม้พิษนี้ อย่าได้เก็บกิน หรือเด็ดดมเป็นอันขาด พยายามเดิน
ให้ห่างๆ ไว้เป็นดี ไม่ว่าจะสนุก มันจะสวย มันจะส่งกลิ่นหอมยั่วชวน
ขนาดไหน ก็อย่าไปสนใจ

นอกจากนั้น ไม้พิษบางอย่างก็มีลักษณะคล้ายต้นไม้ที่เราเคยเห็นทั่วไป
จนแทบจะดูไม่ออกเลย ดังนั้น เพื่อความปลอดภัยของพวกเราทุกๆ คน
ตั้งแต่บัดนี้ไป ขอให้กินเฉพาะอาหารและน้ำที่บรรพทุกเกวียนมาเท่านั้น ของ
อย่างอื่นอย่าไปแตะต้องเด็ดขาด หากมีอะไรสงสัยให้ถาม

บรรดาลูกน้องทั้งหลาย ต่างรับคำและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด จนกระทั่ง
ขบวนเกวียนได้ผ่านดงไม้พิษนั้นออกไปถึงเขตหมู่บ้านหนึ่ง มองไปที่ปาก
ทางเข้าหมู่บ้าน จะเห็นต้นมะม่วงมากมายออกผลดกกระย้าน่าเก็บกิน ลูก
เกวียนบางคนถกเถียงกันว่า จะเด็ดกินหรือไม่ เพราะอาจเป็นผลไม้มีพิษ
ตามที่นายบอก จึงเด็ดลูกมะม่วงมาถือไว้เพื่อไปถามนาย

มีลูกเกวียนคนหนึ่งใจร้อนเด็ดมะม่วงมาก็กัดกินทันที พอมะม่วงตกถึงท้อง
พิษก็ออกฤทธิ์ ลูกเกวียนคนนั้นหน้าเขียว ปากเขียว ตาเหลือก เอามือกุม
ท้อง ตัวอบิดไปมา เพื่อนๆ ต่างพากันตกใจ และวิ่งไปตามเจ้านายมาพ่อค้า
หนุ่มได้เดินมาพร้อมภรรยาถือยาถอนพิษมาด้วย จึงให้กินยาได้ทันท่วงที
คำกินนั้นผ่านไปอย่างปกติสุข จนกระทั่งอรุณรุ่งของวันใหม่ ขณะที่ลูก
เกวียนทั้งหลายกำลังลุกขึ้นจากที่นอน บางคนกำลังทำธุระส่วนตัว ก็ได้ยิน
เสียงคนกลุ่มใหญ่ พูดคุยกันอย่างชัดเจน คนกลุ่มนี้พูดคุยกันเรื่องที่พวกตน

ปลุกมะม่วงมีพิษเอาไว้ล่อพวกบรรดากองเกวียนที่แวะเวียนผ่านมา
เส้นทางนี้ เมื่อพวกกองเกวียนกินเข้าไปแล้วก็เสียชีวิต แล้วพวกตนก็ปลด
เอาสินค้าขอมีค่าต่างๆ ไปได้โดยง่าย

ครั้งเมื่อชาวบ้านเหล่านั้นเดินเข้ามาใกล้กองเกวียน ไม่เห็นมีใครตาย ก็
ตกใจถึงกับพูดอะไรไม่ออก มีอยู่กลุ่มหนึ่งใจกล้ากว่าเพื่อน ได้ร้องถามว่า
"ไม่มีใครสนใจเก็บมะม่วงนี้กินหรือ ลูกเกวียนตอบว่ามะม่วงมันมีพิษ
ชาวบ้านกลุ่มนั้นแม้จะตกใจที่มีคนรู้ทัน แต่ก็อดสงสัยไม่ได้จึงเดินไปถาม
พ่อค้าหนุ่ม เขาจึงชี้แจงว่า ถึงมันจะไม่แตกต่างจากมะม่วงทั่วๆ ไป แต่ถ้า
มันเป็นมะม่วงไม่มีพิษแล้ว ต้นสูงแค่เอื้อมใครๆ ก็คงมาเก็บไปหมดแล้ว
ไม่ปล่อยให้ลูกตกเต็มต้นอย่างนี้ อีกอย่างมะม่วงพวกนี้ขึ้นอยู่ใกล้ปาก
ทางเข้าหมู่บ้าน มีคนเดินผ่านเข้าออกทั้งวัน แต่ไม่มีใครเก็บกินเลย แสดงว่า
ต้องมีพิษแน่นอน

แล้วพ่อค้าหนุ่มก็บอกต่อไปว่า พวกท่านไม่ควรหากินกันด้วยวิธีนี้เลย ควร
คิดถึงชีวิตของคนอื่นบ้าง ลองคิดดูซิว่า ถ้าพวกเราไม่เห็นแก่ชีวิตท่าน ทั้งๆ
ที่ท่านต้องการให้เราตาย ต้องการฉกชิงทรัพย์ที่เราหามาด้วยความเหนื่อย
ยาก ป่านนี้เราคงฆ่าพวกท่านไปแล้ว พวกท่านทำอย่างนี้เสี่ยงไปไม่ได้
ตลอดหรอก แต่มีจะบาปติดใจไปตลอด คนอย่างเรานั้น ถ้าไม่แน่จริง คงคุม
เกวียนเอาตัวรอดจนถึงป่านนี้ไม่ได้ แต่เราก็ยังเห็นแก่มนุษยธรรมไม่ทำร้าย
พวกท่าน ด้วยหวังว่า พวกท่านจะมีมนุษยธรรม มีเมตตาต่อผู้เดินทางอื่นๆ
ที่ผ่านมาบ้าง

หลังจากที่ได้ฟังคำพูดของพ่อค้าหนุ่มแล้ว ชาวบ้านจำนวนมาก รู้สึกสำนึก

ตัวรับปากว่าจะตั้งใจทำมาหากินด้วยความสุจริตต่อไป ส่วนพ่อค้าหนุ่มก็
ออกเดินทางไปค้าขายของตนต่อไป

ประชุมชาดก

เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัส ผลชาดก จบแล้ว ทรงประชุมชาดกว่า
ลูกเกวียนทั้งหลาย ได้มาเป็นพุทธบริษัททั้ง ๔ ในชาตินี้
พ่อค้าหนุ่ม ได้มาเป็นพระองค์เอง

ข้อคิดจากชาดก

๑ . คนที่ฝึกตนเองจนมีจิตใจผ่องใสเป็นประจำ ไม่ว่าจะมีความหยาบช้าอะไร
เกิดขึ้น มักจะมีกลางสังขรณ์จนจับจุดสังเกตได้ เพราะธรรมชาติของคนที่มี
จิตใจผ่องใส นั้น จะมีความละเอียดอ่อนอยู่ในอารมณ์เป็นนิจ เมื่อกระทบ
สิ่งชั่วร้ายที่เป็นความหยาบช้า ย่อมรู้ได้ทันที แต่ถ้ามีจิตใจไม่ผ่องใส มีความ
หยาบเป็นปกติ เมื่อไปกระทบความชั่วร้ายที่เป็นความหยาบด้วยกัน จึงแยก
ไม่ออก แม้อันตรายอยู่ตรงหน้าก็ไม่รู้

การขัดเกลาจิตใจให้ผ่องใสเป็นนิจ นั้น ทำได้โดยการตั้งใจฝึกสมาธิอย่าง
แน่วแน่ ต่อเนื่อง ไม่ทอดยอ ไม่ว่าจะอะไรจะเกิดขึ้นคนที่ได้ชื่อว่าใจใสจริงๆ
ในระดับชาวบ้านนั้น ท่านว่าให้เอาคุณธรรม ๒ ประการ เป็นเครื่องวัด คือ

๑ . เมื่อถูกตำแล้วไม่โกรธตอบ

๒ . เมื่อได้รับคำชมแล้ว ไม่อึ้ง กลับตรงตามความเป็นจริงด้วยใจสงบ

๒ . สุภายิตที่ว่า

“คนเตือนตนของตนให้พ้นผิด
 คนเตือนจิตตนได้ใครจะเหมือน
 คนเตือนตนไม่ได้ใครจะเตือน
 คนแซ่เขื่อนใครจะช่วยให้ป่วยการ ”

นั่นเป็นหลักธรรมที่มีคุณค่ายิ่ง แต่คนบางคนสภาพจิตยังอ่อนแอ ยังต้อง
 อาศัยกัลยาณมิตรช่วยตักเตือนบ้าง ยอดกัลยาณมิตรของทุกคนคือ

- ๑ . พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในที่นี้หมายถึง คำสอนของพระพุทธองค์
- ๒ . พ่อแม่ที่ประพฤติตนดี
- ๓ . ครูบาอาจารย์ผู้ทรงคุณธรรม

มิตตวินทุกชาดก

ครั้งหนึ่งในสมัยพุทธกาล มีภิกษุว่ายากอยู่รูปหนึ่ง พระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสพระธรรมเทศนาเป็นชาดก เรื่อง มิตตวินทุกชาดก มีความว่า มิตตวินทุก เป็นบุตรชายในตระกูลพ่อค้า มีพื้นฐานนิสัยเป็นคนโลภ ครั้งหนึ่งมีคนชักชวนให้มิตตวินทุกไปแสวงโชคโดยนั่งเรือสำเภาไป ชายหนุ่มอยากไปยังนั้ก ด้วยความโลภหวังว่าจะได้เงินทองกลับมามากมาย แต่แม่ของเขากลับทัดทานขอร้องไม่ให้ไป มิตตวินทุกไม่ฟังเสียง กลับด่าทอทุบตีแม่ของตนและหนีไปแสวงหาโชคในที่สุด

ขณะนั่งเรือสำเภาไปนั้นก็เกิดเหตุอาเพศต่างๆ ขึ้นมากมาย ชาวเรือจึงเกิดความสงสัยว่าจะต้องมีบุคคลผู้เป็นกาลกิณีลงเรือมาด้วยเป็นแน่ จึงทำฉลากให้ทุกคนบนเรือจับเพื่อหาผู้เป็นกาลกิณีปรากฏว่าไม่ว่าจะจับก็ครั้งๆ มิตตวินทุกก็เป็นผู้ที่จับ ได้ความเป็นกาลกิณี ชาวเรือนั้กแสวงหาโชคทั้งหมดจึงลงมติกันว่ามิตตวินทุกคือบุคคลผู้เป็นกาลกิณีจึงจับเขาลอยแพไปในมหาสมุทร

มิตตวินทุกล่องลอยอยู่ในมหาสมุทรอยู่ระยะหนึ่ง ก็ไปพบกับอุสสทนรก ซึ่งเป็นที่เผาศั้ตัวนรกเข้า แต่ด้วยบาปกรรมที่ทำไว้จึงทำให้เขามองเห็นว่าเป็นเมืองใหญ่งดงามยิ่งนั้ก เขาเดินเข้าไปในเมืองนิมิตแห่งนี้ ที่แรกเขาพบกับปราสาทแก้วผลึกมีเทพธิดาสีนางเฝ้าอยู่ เขาคิดว่าหนทางข้างหน้าจักมีสมบัติมีค่ามากกว่านี้ จึงผ่านเลยไปพบปราสาทเงิน มีเทพธิดาแปดนางเฝ้า

อยู่เขายังไม่พอใจหวังจะพบสิ่งมีค่ามากกว่านี้จึงผ่านเลยไปอีก จนถึงปราสาทแก้วมณี มีเทพธิดาสิบหกนางเฝ้าอยู่แต่เขาก็ยังผ่านมาอีกจนถึงปราสาททอง มีเทพธิดาสามสิบสองนางเฝ้าอยู่แต่ด้วยความโลภชักนำให้เขาผ่านไปอีก จนมาถึงอุทยานแห่งหนึ่ง มีตติวินทุกพบเทพบุตรรูปร่างมีดอกบัวดอกใหญ่ประดับอยู่บนศรีษะด้วยจึงบอกแก่ตติวินทุกว่า “นี่หาใช่ดอกบัวไม่ เป็นจักรที่บดกระหม่อมข้าให้ได้รับความทรमानยิ่งนัก” ตติวินทุกไม่พอใจที่เทพบุตร โทกหกตนเช่นนั้น จึงกล่าวต่อว่า เทพบุตรนั้นไปว่า “ไม่เห็นจะต้องโทกหกกันเลย ก็เราเห็นอยู่ว่าบนศรีษะเจ้านั้นมีดอกบัวงามประดับอยู่แท้ๆ”

ผีเปรตคนนั้นคิดว่าคงถึงคราวหมดกรรมของตน และคงมีคนบาปมารับกรรมแทนตนแล้วจึงมอบดอกบัวนั้นให้แก่ตติวินทุกสมใจ ปรากฏว่าทันทีที่รับดอกบัวนั้นมา ก็กลับกลายเป็นกงจักรบดศรีษะของตติวินทุกได้รับความทรमानยิ่งนัก

ครั้งนั้นพระโพธิสัตว์เสวยชาติเป็นเทวดาที่ียวจาริกไปยังอุสสทนรกไปพบกับตติวินทุกเข้า จึงสอบถามเหตุผลที่ต้องมาเทินจักรกรดอยู่เช่นนี้ ทำให้ทราบความจริงว่า ด้วยตัณหาความโลภของตติวินทุกทำให้ต้องมารับบาปกรรมดังกล่าว จึงตรัสแก่ตติวินทุกว่า

“แท้จริงเทพธิดาทั้งสี่ แปด สิบหก และสามสิบสองนางนั้น คือ นางเปรตทั้งสิ้น แต่ความโลภของเจ้าจึงทำให้เจ้าต้องพบกับจักรบดกระหม่อมเช่นนี้ เพราะฉะนั้นบุคคลใดก็ตามที่มีตัณหา ความอยาก ความโลภ มากเช่นนี้ เขาเหล่านั้นย่อมเป็นผู้เทินจักรกรด”

ฝ่ายมิตตวินทุกผู้กำลังรับเวณานั้นแล จักรกรรคก็พัดพินต่อไปทำให้เขาไม่สามารถพูดอีกได้ เทวดาจึงกลับไปสู่สถานแห่งเทวโลกของตนเช่นเดิม

ตรัสเล่าจบ พระพุทธองค์ตรัสว่า “มิตตวินทุกในครานั้น ได้แก่ภิกษุว่ายากผู้
นี้ ส่วนเทวดานั้นได้แก่เรา” และได้ตรัสพระคาถาว่า

“ค้นหาเป็นสิ่งที่ไม่มีสิ้นสุด มีอาณาเขตกว้างขวาง บุคคลใดมีแต่ความอยาก
ยากที่จะพึงพอใจ กระทำตนไปตามกำหนดคณานั้น บุคคลนั้นย่อมเป็นผู้
เทินจักรกรรค”

กฏาหกชาดก

ว่าด้วย คนขี้ไอ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภ ภิกษุผู้มัก ไอ้รูปหนึ่ง ตรัสพระธรรมเทศานี้ มีคำเริ่มต้นว่า พหุมุปี โส วิกตฺเถยฺย ดังนี้.

เรื่องของภิกษุนั้น เช่นกับเรื่องทีกล่าวแล้วในหนหลัง นั้นแล.

แปลกแต่ว่า ในอดีตกาล ครั้งพระเจ้าพรหมทัตเสวยราชสมบัติ อยู่ในพระนครพาราณสี. พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเศรษฐีผู้มีสมบัติมาก ภรรยาของท่านคลอดกุมาร แม้ทาสของท่านก็คลอดบุตรในวันนั้น เหมือนกัน. เด็กทั้งสองนั้นเติบโตมาด้วยกันทีเดียว. เมื่อบุตรท่านเศรษฐี เรียนหนังสือก่อน แม้ลูกทาสของท่านก็ถือกระดานชนวนตามไป พลอยศึกษาหนังสือกับบุตรเศรษฐีนั้นด้วย ได้เขียนอ่านสองสามครั้ง ลูกทาสนั้นก็ฉลาดในถ้อยคำ ฉลาดในโวหาร โดยลำดับ เป็นหนุ่มมีรูปงาม โดยนาม ชื่อ กฏาหกะ.

เขาทำหน้าที่เป็นเสมียนคลังพัสดุในเรือนของท่านเศรษฐี คำริว่า คนเหล่านี้คงจะไม่ใช้ให้ เรากระทำหน้าที่เป็นเสมียนคลังพัสดุตลอดไป พอเห็นโทษอะไรๆ เข้าหน่อย ก็คงจะเขียน จองจำ ทำตราเครื่องหมาย แล้วก็ใช้สอย ทำนองทาสต่อไป.

ก็ที่ชายแดนมีเศรษฐีผู้เป็นสหายของท่านเศรษฐีอยู่ ถ้ากระไร เราถือ

หนังสือด้วยถ้อยคำของท่านเศรษฐีไปในที่นั้น บอกว่า เราเป็นลูกท่านเศรษฐี ลวงเศรษฐีนั้น แล้วขอธิดาของท่านเศรษฐีเป็นคู่ครอง พึงอยู่อย่างสบาย เขาถือหนังสือไปด้วยตนเอง เขียนว่า ข้าพเจ้าส่งลูกชายของข้าพเจ้าชื่อโน้น ไปสู่สำนักของท่าน ขึ้นชื่อว่าความสัมพันธ์ฐานเกี่ยวดองกันระหว่างข้าพเจ้ากับท่าน และระหว่างท่านกับข้าพเจ้า เป็นการสมควร เพราะฉะนั้น ขอท่านได้โปรดยกธิดาของท่านให้แก่ทารกนี้ แล้วให้เขาอยู่ในที่นั้นแหละ แม้ข้าพเจ้าได้โอกาสแล้ว จึงจะมา คังนี้ แล้วเอาตราของท่านเศรษฐีนั้นแหละประทับ ถือเอาเสียบึงและของหอม กับผ้าเป็นต้น ไปตามชอบใจ ไปสู่ปัจฉิมตชนบท พบท่านเศรษฐี ใหญ่แล้วยืนอยู่

ครั้งนั้น ท่านเศรษฐีถามเขาว่า มาจากไหนเล่า พ่อคุณ?

ตอบว่า มาจากพระนครพาราณสี ถามว่า พ่อเป็นลูกใคร?

ตอบว่า เป็นบุตรของพาราณสีเศรษฐี ขอรับ.

ถามว่า มาด้วยต้องการอะไรเล่า พ่อคุณ?

ในขณะนั้น กฎาหกะก็ให้หนังสือ พร้อมกับกล่าวว่า ท่านคูหนังสือนี้แล้ว จักทราบ.

ท่านเศรษฐีอ่านหนังสือแล้ว ดีใจว่า คราวนี้ เราจะอยู่อย่างสบายละ จัดแจงยกธิดาแต่งตั้งให้ บริวารของท่านเศรษฐีมีเป็นอันมาก ในเมื่อมีผู้น้อมน่ายากูและของเกี้ยว เป็นต้นเข้าไปให้ หรือน้อมนำผ้าที่อบด้วยของหอม ใหม่ๆ เข้าไปให้ ก็คิดเทียบข้าวยากูเป็นต้นว่า โขเอ๋ย คนบ้านนอก ต้มยากูกันแบบนี้ ทำของเกี้ยวก็อย่างนี้ หุงข้าวกันแบบนี้เอง คิดเทียบผ้าและกรรมกร เป็นต้นว่า เพราะเป็นคนบ้านนอกนั่นเอง พวกคนเหล่านี้ จึงไม่รู้จักใช้ผ้า

ใหม่ๆ ไม่รู้จักอบของหอม ไม่รู้จักร้อยกรองดอกไม้.

พระโพธิสัตว์ เมื่อไม่เห็นทาส ก็ถามว่า กฎาหกะ เราไม่พบหน้าเลย มันไปไหน ช่วยกันตามมันที่เถิด ดังนี้แล้ว ไซ้ให้คนเที่ยวหาโดยรอบ. บรรดาคนเหล่านั้น คนหนึ่งไปที่นั่นเห็นเขาแล้ว จำเขาได้เขาไม่รู้ว่าตนมา ไปบอกแก่พระโพธิสัตว์. พระโพธิสัตว์ฟังเรื่องนั้น แล้วคิดว่า มันทำไมสมควรเลย ต้องไปจับมา. กราบทูลพระราชา ออกจากบ้านไปด้วยบริวาร เป็นอันมาก.

ข่าวปรากฏไปทั่วว่า ได้ยินว่า ท่านเศรษฐีไปลู่บังจันตชนบท.

กฎาหกะฟังว่า ท่านเศรษฐีมา คิดว่า ท่านคงไม่มาด้วยเรื่องอื่น ต้องมาด้วยเรื่องเรานั้นแหละ ก็ถ้าเราจักหนีไปเสีย จักไม่อาจกลับมาได้อีก ก็อุบายนั้นยังพอมิ เราต้องไปพบกับท่านผู้เป็นนาย แล้วกระทำกิจของทาส ทำให้ท่านโปรดปรานให้จนได้.

จำเดิมแต่นั้น เขากล่าวอย่างนี้ ในท่ามกลางบริษัทว่า พวกคนพาลอื่นๆ ไม่รู้จักคุณของมารดาบิดา เพราะตนเป็นคนพาล ในเวลาที่ท่านบริโศก ก็ไม่กระทำความนอบน้อม บริโศกร่วมกับท่านเสียเลย. ส่วนเรา ในเวลามารดาบิดาบริโศก ย่อมคอยยกสำรับเข้าไป ยกกระโถนเข้าไป ยกของบริโศกเข้าไปให้ บางทีก็หาน้ำดื่มให้ บางทีก็พัดให้ เข้าไปยืนอยู่ใกล้ๆ ดังนี้แล้ว ประภาศกิจที่พวกทาสต้องกระทำแก่นายทุกอย่าง ตลอดถึงการถือกระออมน้ำไปในที่ลับ ในเวลาที่นายถ่ายอุจจาระปัสสาวะ.

ครั้งให้บริษัทกำหนดอย่างนี้แล้ว เวลาที่พระโพธิสัตว์มาใกล้บังจันตชนบท ก็บอกกับเศรษฐีผู้เป็นพ่อตาว่า คุณพ่อครับ ได้ยินว่า บิดาของ

ผมมา เพื่อพบคุณพ่อ คุณพ่อ โปรดให้เขาเตรียมขาทนียโภชนียาหารเถิด
ครับ ผมจักถือเอาเครื่องบรรณาการสวนทางไป.

พ่อตาก็รับคำว่า ดีแล้ว พ่อ.

กฐาหกะถือเอาบรรณาการไปเป็นอันมาก เดินทางไป พร้อมด้วย
บริวารกลุ่มใหญ่ ไหว้พระโพธิสัตว์ แล้วให้บรรณาการ.

ฝ่ายพระโพธิสัตว์รับบรรณาการ กระทบปฏิสันถารกับเขา ถึงเวลา
บริโภคอาหารเช้า ก็ให้ตั้งกองพัก แล้วเข้าไปสู่ที่ลับเพื่อถ่ายสรีรวัณชะ.
กฐาหกะให้บริวารของตนกลับ แล้วถือกระโถมน้ำ ไปสำนักพระโพธิสัตว์
เมื่อเสร็จอุทกกิจแล้ว ก็หมอบที่เท้าทั้งสอง กล่าวว่า ข้าแต่ท่านผู้เป็นนาย
กระผมจักให้ทรัพย์แก่ท่าน เท่าที่ท่านปรารถนา โปรดอย่าให้ยศของ
กระผมเสื่อมไปเลย ขอรับ.

พระโพธิสัตว์เลื่อมใสในความสมบูรณ์ด้วยวัตรของเขา ปลอดภัย
ว่า อย่างกล้วยเลย อันตรายจากสำนักของเรา ไม่มีแก่เจ้าดอก แล้วเข้าสู่ปัจฉิน
ตนคร สักการะอย่างมากมายได้มีแล้ว. ฝ่ายกฐาหกะก็กระทำกิจที่ทาสต้องทำ
แก่ท่านตลอดเวลา.

ครั้งนั้น ปัจฉินตเศรษฐีกล่าวกะพระโพธิสัตว์ผู้นั่งอย่างสบาย ใน
เวลาหนึ่งว่า ข้าแต่ท่านเศรษฐี พอผมเห็นหนังสือของท่านเข้าเท่านั้น ก็ยก
บุตรสาวให้แก่บุตรของท่านทีเดียว. พระโพธิสัตว์ก็กระทำกฐาหกะให้เป็น
บุตรเหมือนกัน กล่าวถ้อยคำเป็นที่รักอันคู่ควรกัน ให้เศรษฐียินดีแล้ว.
ตั้งแต่นั้น ก็ไม่มีใครสามารถมองเห็นกฐาหกะได้เลย.

อยู่มาวันหนึ่ง พระโพธิสัตว์เรียกธิดาเศรษฐีมาหา กล่าวว่า มานีเถิด

แม่คุณ ช่วยหาเหาบนศีรษะของเราหน่อยเถิด คั้งนี้แล้ว กล่าวถ้อยคำอันเป็นที่รัก กะนางผู้มายื่นหาหาให้ ถามว่า แม่คุณ ลูกของเราไม่ประมาทในสุขทุกข์ของเจ้าดอกหรือ เจ้าทั้งสองครองรักสมัครสมานกันคืออยู่หรือ?

นางตอบว่า ข้าแต่คุณพ่อ มหาเศรษฐีบุตรของท่าน ไม่มีข้อตำหนิอย่างอื่นดอก นอกจากจะคอยจู้เรื่องอาหารเท่านั้น.

ท่านเศรษฐีกล่าวว่า แม่คุณ เจ้าลูกคนนี้ มีปกติกินยากเรื่อยมาทีเดียวเอาเถิด พ่อจะให้มันต์สำหรับผูกปากมันไว้แก่เจ้า เจ้าจงเรียนมนต์นั้นไว้ให้ดี เมื่อลูกเราบ่น ในเวลากินข้าวละก็ เจ้าจงยื่นกล่าวตรงหน้าตามข้อความที่เรียนไว้แล้วให้นางเรียนคาถา.

พักอยู่สองสามวัน ก็กลับพระนครพาราณสีตามเดิม.

ฝ่ายกฐาหะขนขาทนิยโกชนียาหารมากมาย ตามไปส่ง ให้ทรัพย์เป็นอันมาก แล้วกราบลากลับ.

ตั้งแต่วเวลาที่พระโพธิสัตว์กลับไปแล้ว เขายังเยอหยิ่งมากขึ้น. วันหนึ่ง เมื่อธิดาเศรษฐีน้อมนำโภชนะมีรสเลิศต่างๆ เข้าไปให้ ถือทัพพี คอยปรนนิบัติอยู่ เขาเริ่มติเตียนอาหาร.

เศรษฐีธิดาจึงกล่าวคาถานี้ตามทำนองที่เรียนแล้วในสำนักของพระโพธิสัตว์ ว่า :-

“ ผู้ใดไปสู่ชนบทอื่น ผู้นั้นพึงกล่าวอวดแม้มากมาย คู่ก่อนกฐาหะเจ้าของเงินจะติดตามมาประทุษร้ายเอา เชิญท่านบริโภคอาหารเสียเถิด ” คั้งนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า พหุมุปี โส วิกตฺถะยฺย อณฺณฺญ ชนปทํ ค โค

ความว่า ผู้ใดไปสู่ชนบทอื่น จากชาติภูมิของตน ในที่ใดไม่มีคนรู้จักกำเนิดของเขา ผู้นั้นพึงรู้จัก คือกล่าวคำข่มแม่มากก็ได้.

บทว่า อนุวาคนุตวาน ทูเสยฺย ความว่า เพราะย้อนทางไปทำกิจของ ทาสให้แก่นายแล้ว เจ้าจึงพ้นจากการถูกเขียนด้วยหวาย อันจะถลกหนังสือหลังขึ้นและการตีตราทำเครื่องหมายทาส ไปคราวหนึ่งก่อน ถ้าเจ้าขึ้นทำไม่ ดี ในคราวหลังเขาย้อนกลับมา นายของเจ้าพึงตามประทุษร้ายได้ คือมาตาม ตัวถึงเรือนนี้ แล้วประทุษร้าย ทำลายเจ้าอีกได้ด้วยการเขียนด้วยหวาย ด้วยการตีตราเครื่องหมายทาสและด้วยการประกาศกำเนิดก็ได้ เหตุนั้น กฎาห กะเอ๊ย เจ้าจงละความประพฤตินี้เสีย บริ โภค โภคะทั้งหลายเถิด อย่าทำให้ความเป็นทาสของตนปรากฏ แล้วเป็นผู้ต้องเดือดร้อนในภายหลังเลย.

นี้แล เป็นอรรถาธิบายของท่านเศรษฐี.

ส่วนธิดาเศรษฐีไม่มีความหมายนั้น กล่าวได้คล่องแต่พยัญชนะตาม ข้อขอดที่เรียนมา เท่านั้น. กฎาหะคิดว่า ท่านเศรษฐีบอกเรื่อง โกงของเรา แล้ว คงบอกเรื่องทั้งหมดแก่นางนี้แล้วเป็นแน่.

ตั้งแต่นั้น ก็ไม่กล้าตีเตียนภักตร์อีก ละมานะได้ บริ โภคตามมีตามได้ ไปตามยถากรรม.

พระศาสดาทรงนำพระธรรมเทศนานี้มาแล้ว ทรงประชุมชาดกว่า กฎาหะในครั้งนั้น ได้มาเป็น ภิกษุผู้มักโอ้อวด ส่วนพาราณสีเศรษฐีได้มาเป็น เราตถาคต ฉะนี้แล.

ตัญญูชาดก

ทรงหยั่งรู้อัธยาศัยใจคอผู้อื่น

.....สถานที่ตรัสชาดก

.....เขตวันมหาวิหาร นครสาวัดดี

.....สาเหตุที่ตรัสชาดก

.....ศิษย์ของพระสารีบุตรรูปหนึ่ง เรียนพระวินัยอย่างเต็มที่และทำสมาธิอย่างสม่ำเสมอ แต่สมาธิไม่ก้าวหน้า พระสารีบุตรจึงพาศิษย์ไปเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระพุทธองค์จึงตรัสถามถึงวิธีฝึก ท่านกราบทูลว่า ให้ฝึก "อสุภกรรมฐาน" เหมือนกับศิษย์คนอื่นๆ พระบรมศาสดาทรงระลึกชาติหนหลังด้วย บุปเพนิวาสานุสติญาณ แล้วตรัสว่า พระสารีบุตรไม่ได้บรรลุ "อาชยานุสยญาณ" จึงฝึกลูกศิษย์รูปนี้ไม่ได้ผล และให้พระสารีบุตรกลับไปก่อนโดยให้ลูกศิษย์อยู่กับพระองค์

.....อดีตชาติพระภิกษุรูปนี้เมื่อ ๕๐๐ ชาติหลังๆ เกิดเป็นช่างทำทองทิ้งดงาม วิจิตรมาตลอด ดังนั้นจะรู้สึกแฉ่มชื่นแจ่มใสเมื่อพบของสวยงามเท่านั้น เมื่อให้ฝึกสมาธิโดยพิจารณาของไม่งาม จึงไม่ถูกอัธยาศัย ทำให้สงบไม่ได้

.....พระพุทธองค์ทรงปรับวิธีเจริญสมาธิภาวนา พระองค์ทรงอธิษฐานให้เกิดสระบัวขนาดใหญ่ มีกอบัวเกิดขึ้น ที่กลางกอนั้นมีดอกบัวใหญ่สวยเด่น

อยู่ดอกหนึ่ง โดยตรัสสั่งให้พระภิกษุรูปนั้น นั่งพิจารณาดอกบัวใหญ่ พระองค์เสด็จกลับเข้าไปในพระคันธกุฎี แล้วทรงอธิษฐานให้ดอกบัวเนรมิตค่อยๆ เปลี่ยนแปลง จากที่สวยงามเหมือนดอกบัวทอง กลับกลายเป็นเหี่ยวลงๆ สีซีดจาง โรยร่วงไปที่ละกลีบ จนเหลือแต่ฝักบัวเหี่ยวแห้ง หากความสวยงามไม่ได้

.....พระภิกษุมองเห็นดังนั้น เกิดความสลัดใจว่า ร่างกายของเราก็เหมือนกัน มีความไม่เที่ยงเป็นทุกข์ พิจารณาจนจิตสงบ พระพุทธองค์ทรงทราบถึงวาระจิตแล้ว ทรงเปล่งรัศมีมาจากพระคันธกุฎี และตรัสเตือนสติเป็นพระคาถา เมื่อจบพระธรรมเทศนา พระภิกษุรูปนั้นสามารถบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ ณ ที่นั่นเอง

.....ภิกษุทั้งหลายได้ประชุมกันในธรรมสภาแสดงความชื่นชมว่า พระพุทธองค์ทรงเป็นผู้รู้แจ้งซึ่งอริยาศัยของสัตว์โลก พระบรมศาสดาจึงตรัสเล่า ตีฎฐชาดก

เนื้อหาชาดก

.....ในอดีตกาล พระเจ้าพรหมทัตครองราชสมบัติกรุงพาราณสี มีราชบัณฑิตสอนธรรมอยู่ผู้หนึ่ง วันหนึ่งม้าอาชาไนยมงคลอัสวราช ไม่ยอมลงไปดื่มน้ำ และอาบน้ำเหมือนอย่างเคย คนเลี้ยงม้าจึงต้องรีบเข้าเฝ้าถวายรายงานให้ทรงทราบโดยด่วน เพราะม้ามงคลนี้เป็นที่โปรดปราน พระราชาทรงทราบแล้วรับสั่งให้สอบสวน ราชบัณฑิตตรวจดูแล้วทราบว่าม้าไม่ได้เจ็บป่วย จึงชักคนเลี้ยงม้าได้ความว่า

....ก่อนหน้านี้มีคนนำม้ามามีสกุลมาดื่มและอาบที่ท่าน้ำนี้ ม้าอาชาไนยเห็นเข้าจึงไม่ยอมลงมาที่ท่านั้นอีก

ราชบัณฑิตพิเคราะห์ก็รู้ว่า ม้าอาชาไนยตัวนี้เป็นม้าถือตัว ไม่ยอมดื่มน้ำและอาบน้ำร่วมท่ากับม้ามามีสกุลรุษชาติเช่นนั้น แต่จะอธิบายสาเหตุเรื่องนี้กับคนเลี้ยงม้าจริงๆ ก็เห็นว่าป่วยการ เพราะภูมิปัญญาอย่างคนเลี้ยงม้าผู้นี้คงตามไม่ทัน จึงบอกให้คนเลี้ยงม้าว่า ลองให้ม้าอัสวราชไปอาบน้ำทำอื่นดูบ้าง เพราะธรรมดาไม่ว่าคนหรือสัตว์อยู่ที่ไหนซ้าๆ อาจเบื่อได้ คนเลี้ยงม้าได้ฟังคำของราชบัณฑิตแล้วทำตาม ม้ามงคลก็ยินยอมแต่โดยดี

....พระเจ้าพรหมทัตทรงทราบก็ดีพระทัย ตรัสสรรเสริญราชบัณฑิตที่สามารถยังรู้แม้อัธยาศัยของสัตว์เดียรัจฉาน แล้วพระราชทานเกียรติยศและรางวัลให้เป็นการตอบแทน

ประชุมชาดก

....ม้ามงคลอัสวราช ในครั้งนั้น ได้มาเกิดเป็นพระภิกษุช่างทองรูปนี้

....พระเจ้าพรหมทัต ได้มาเป็นพระอานนท์

....ราชบัณฑิต ได้มาเป็นพระองค์เอง

....ข้อคิดจากชาดก

....๑. เป็นธรรมดาว่า บุคคลยิ่งฝึกรัดจิตใจให้สะอาดมีความรู้ความสามารถสูงขึ้นเพียงไร มักมีความรู้สึกลักษณะหนึ่งเกิดขึ้นเองโดยอัตโนมัติ คือ ไม่อยากคลุกคลีกับผู้ที่ไร้คุณธรรม ยกเว้นแต่มีจิตกรุณา ต้องการช่วยเหลือ ดังนั้นบุคคลใดก็ตาม ที่มีครูอาจารย์ดี มาเกี่ยวข้องว่ากล่าวตักเตือน ต้องถือ

ว่าท่านลดตัวลงมาใกล้ชิด มาช่วยเหลือ สมควรรับปฏิบัติตามโอวาทและ
กราบขอบพระคุณด้วยความเคารพ

....๒. เมื่อได้คนดีมีวิชามาอยู่ด้วย ต้องจัดที่อยู่อาศัยอย่างดี จัดหน้าที่การ
งานให้เหมาะสม และให้ความเคารพเกรงใจด้วย มิฉะนั้นแล้วท่าน
รำคาญ เบื่อหน่ายและหนีไปเสีย เพราะคนดีมีฝีมือ โดยทั่วไปแล้วไม่เห็น
แก่เงิน แต่เห็นแก่งานที่เหมาะสมกับความสามารถ และเกียรติยศของเขา

.....๓. เมื่อผู้ใหญ่อธิบายเหตุผลให้ผู้ย่อย หากเห็นว่า ผู้ย่อยมีภูมิปัญญา
ยังไม่ถึง แต่เพื่อหวังผลในเชิงปฏิบัติ อาจบอกเลียงเป็นอย่างอื่น ต่อเมื่อโตขึ้น
มีปัญญาตรงตามก็สามารถเข้าใจได้

กิงฉันทชาดก

ว่าด้วย โทษที่ฉกฉวยเอาประโยชน์ของคนอื่น

พระศาสดา เมื่อเสด็จประทับอยู่ ณ พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภอุโบสถกรรม ตรัสพระธรรมเทศานี้ มีคำเริ่มต้นว่า กิงฉนุโท กิมชิปฺปาโย ดังนี้.

ความย่อว่า วันหนึ่ง พระศาสดาตรัสถามอุบาสก-อุบาสิกาเป็นอันมากผู้รักษาอุโบสถ ผู้มานั่งเพื่อจะฟังพระธรรมเทศนาอยู่ที่โรงธรรมสภาว่า คุณก่อนอุบาสกอุบาสิกาทั้งหลาย พวกท่านรักษาอุโบสถหรือ? เมื่อเขากราบทูลให้ทรงทราบแล้ว ตรัสว่า ท่านทั้งหลายทำการรักษาอุโบสถ จักว่า ได้ทำความดี โบราณกบัณฑิตทั้งหลายได้รับยศอันยิ่งใหญ่ ก็เพราะผลแห่งอุโบสถกรรมกึ่งหนึ่ง

อันพวกอุบาสกอุบาสิกากราบทูลอาราธนา จึงทรงนำอดีตนิทานมาตรัสดังต่อไปนี้

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัตเสวยราชสมบัติอยู่ในพระนครพาราณสีโดยธรรม ทรงเป็นผู้มีศรัทธา ปสาทะ ไม้ประมาทในทานศีล และอุโบสถกรรม. ท้าวเธอมีตรัสตั้งแม่กะชนที่เหลือ มีอำมาตย์เป็นต้น ให้ตั้งมั่นในกุศลจริยามิทานเป็นต้น.

แต่ปุโรหิตของพระองค์ มีปกติริดเลือดเนื้อประชาชน กินสินบน วินิจฉัยอรรถคดีโดยอยุติธรรม. ในวันอุโบสถตรัสสั่งให้ประชาชนมี

อำมาตย์เป็นต้นมาเฝ้า แล้วตรัสสั่งว่า พวกท่านทั้งหลายจงมารักษาอุโบสถ. ปุโรหิตก็ไม่ยอมสมათานอุโบสถ ครานั้น เมื่อพระราชากำลังทรงซักถาม พวกอำมาตย์ว่า ท่านทั้งหลายสมათานอุโบสถละหรือ? จึงตรัสถามปุโรหิต นั้นผู้รับสินบนและตัดสินอรรถคดีโดยยุดิธรรมในเวลากลางวัน แล้วมาสู่ ที่เฝ้าว่า ท่านอาจารย์ ท่านสมათานอุโบสถแล้วหรือ?

ปุโรหิตนั้นทูลคำเท็จว่า สมათานแล้ว พะยะคะ แล้วลงจากปราสาท ไป.

ครั้งนั้น อำมาตย์ผู้หนึ่งท้วงว่า ท่านไม่ได้สมათานอุโบสถมิใช่ หรือ?

ปุโรหิตนั้นพูดแก้ตัวว่า ข้าพเจ้าบริโภคนอาหารเฉพาะในเวลาเท่านั้น และข้าพเจ้ากลับไปเรือนแล้ว จักบ้วนปากอริชฐานอุโบสถ ไม่บริโภคนอาหารในเวลาเย็น ข้าพเจ้าจักรักษาอุโบสถศีลในเวลากลางคืน ด้วยอาการอย่างนี้ ข้าพเจ้าจักมีอุโบสถกรรมกึ่งหนึ่ง.

อำมาตย์ผู้นั้นกล่าวว่า ดิละขอรับ ท่านอาจารย์. เขากลับไปเรือนแล้วก็ ได้กระทำอย่างนั้น.

อยู่มาวันหนึ่ง เมื่อปุโรหิตนั้นนั่งอยู่ในศาล. สตรีผู้มีศีลคนหนึ่งมา ยืนฟ่องคดี เมื่อไม่ได้โอกาสที่จะกลับไปเรือนจึงคิดว่า เราจักไม่ละเลย อุโบสถกรรม พอใกล้เวลา นางจึงเริ่มบ้วนปาก.

ขณะนั้น มีผู้นำผลมะม่วงสุกมาให้พราหมณ์ปุโรหิตพวงหนึ่ง. พราหมณ์ปุโรหิตรู้ว่า หญิงนั้นจะสมათานอุโบสถ จึงหยิบมะม่วงส่งให้ พร้อมกับพูดว่า เจ้าจงรับประทานมะม่วงสุกเหล่านี้ก่อนแล้วจึงสมათาน

อุโบสถเถิด. หญิงนั้นก็ไต่กระทำตามนั้น, กุศลกรรมของพราหมณ์ปุโรหิต มีเพียงเท่านี้.

ในเวลาต่อมา พราหมณ์ปุโรหิตนั้นทำกาลกิริยาแล้ว ได้ไปบังเกิด เนื้อสิริไสยาสน์ อันอลงกตในวิมานทองอันงามเรืองรอง มีภูมิภาคเป็น รมณีสถาน ในสวนอัมพวัน มีบริเวณ ๓ โยชน์ ไกลฝั่งน้ำโกสิทิกงคานที ในหิมวันตประเทศ คนที่หลับแล้วตื่นขึ้น มีเรือนร่างอันประดับตกแต่งดีแล้ว ทรงรูปโฉมงามสง่าแวดล้อมด้วยนางเทพกัญญาหมื่นหกพันเป็นบริวาร.

เขาได้เสวยสิริสมบัตินั้น เฉพาะในเวลากลางคืนเท่านั้น.

ความจริง เทพบุตรนั้นได้เสวยวิบากผลสมกับกรรมที่ตนทำไว้ โดยภาวะเป็นเวมานิกเปรต เพราะฉะนั้น เมื่อเวลาอรุณขึ้น เขาจะต้องไปสู่สวนอัมพวัน. ในขณะที่ย่างเข้าไปสู่สวนอัมพวันเท่านั้น อตภาพอันเป็นทิพย์ของเขาก็อันตรธานไป เกิดอตภาพประมาณเท่าลำตาล สูง ๘๐ ศอกแทนไฟติดทั่วร่างกาย เป็นเหมือนดอกทองกวาวที่บ้านเต็มทีฉะนั้น นิ้วแต่ละนิ้วที่มือทั้งสองข้าง มีเล็บโตประมาณเท่าจอบใหญ่. เขาเอาเล็บเหล่านั้นกรีดจิกควักเนื้อข้างหลังของตนออกมากิน เสวยทุกขเวทนา ร้องโอดครวญอยู่.

เมื่อพระอาทิตย์อัสดงคตแล้ว ร่างนั้นก็อันตรธานไป ร่างอันเป็นทิพย์ก็เกิดขึ้นแทน. เหล่านางฟ่อนอันเป็นทิพย์ผู้ประดับตกแต่งแล้วด้วยทิพพาลังการ ต่างถือศุริยางคนตรีมาห้อมล้อมบำเรอ เมื่อจะเสวยมหาสมบัติก็ขึ้นไปยังปราสาทอันเป็นทิพย์ ในสวนอัมพวันอันเป็นรมณีสถาน. เวมานิกเปรตนั้น ได้เฉพาะซึ่งสวนอัมพวัน อันมีปริมาตร ๓ โยชน์ ด้วยผลแห่ง

การให้ผลมะม่วงแก่สตรีผู้สมათานอุโบสถ แต่เพราะผลแห่งการกินสินบนตัดสินคดีโดยยอติธรรม จึงต้องจิกจกเนื้อหลังของตนกิน และเพราะผลแห่งอุโบสถกรรมกึ่งหนึ่งจึงได้เสวยศอันเป็นทิพย์แวดล้อมด้วยหญิงพื่อนหมื่นหกพันเป็นบริวารบำรุงบำเรอด้วยประการฉะนี้.

กาลนั้น พระเจ้าพาราณสีเห็นโทษในกามารมณ์จึงเสด็จออกทรงผนวชเป็นดาบส ให้กระทำบรรณศาลาที่ภูมิประเทศอันน่ารื่นรมย์ประทับอยู่ยังอัทธภาพให้เป็นไปด้วยอุจฺฉลาจริยวัตร(เที่ยวภิกษาเลี้ยงชีวิต).

อยู่มาวันหนึ่ง ผลมะม่วงสุกโตประมาธเท่าหม้อเจื่องๆ ตกมาจากสวนอัมวันนั้น ลอยมาตามกระแสแม่น้ำคงคา มาถึงตรงทำน้ำซึ่งเป็นที่บริโภคน้ำสอยของพระดาบสนั้น. พระดาบสกำลังล้างปากอยู่เหลือบเห็นผลมะม่วงสุกนั้นลอยมากลางน้ำ จึงลงว่ายน้ำเก็บมานำไปอาศรมบท เก็บไว้ในเรือไฟ ผ่าด้วยมีดแล้วฉันทพอเป็นเครื่องประทังชีวิต ส่วนที่เหลือเอาใบตองปิดไว้แล้วต่อมาก็ฉันทผลมะม่วงนั้นทุกๆ วันจนหมด.

เมื่อมะม่วงสุกผลนั้นหมดแล้ว ก็ไม่อยากฉันทผลไม้อื่นๆ เพราะติดรส จึงตั้งใจว่า จักฉันทเฉพาะผลมะม่วงสุกชนิดนั้น จึงไปนั่งคอยคูดอยู่ที่ริมแม่น้ำ ตกลงใจว่า ถ้าไม่ได้ผลมะม่วงสุกจักไม่ยอมลุกขึ้น.

ดาบสนั้นไม่ยอมขบฉัน สู้นั่งคอยคูดผลมะม่วงอยู่ที่ริมน้ำนั้นถึง ๖ วัน จนร่างกายซูบซีดเพราะลมและแดดแผดเผา

ครั้นถึงวันที่เจ็ด นางเทพธิดาผู้รักษาแม่น้ำพิจารณาความรู้เหตุนั้น แล้วคิดว่า พระดาบสผู้นี้เป็นผู้ตกอยู่ในอำนาจของความอยาก สูดอาหารถึง ๗ วัน มานั่งคอยคูดแม่น้ำคงคา การที่เราจะไม่ถวายผลมะม่วงสุกแก่ดาบสนี้ไม่

สมควรเลย เมื่อดาบสนี้ไม่ได้ผลมะม่วงสุกคงจักมรณภาพ เราจักถวายแก่
ท่านจึงมายืนบนอากาศเหนือแม่น้ำคงคา

เมื่อจะสนทนากับดาบสนั้น จึงกล่าวคาถาที่ ๑ ความว่า

ดูก่อนพราหมณ์ ท่านมีความพอใจอะไร ประสงค์อะไร ปรรณนา
อะไร แสวงหาอะไร จึงมานั่งอยู่แต่ผู้เดียวในเวลาร้อน เพราะเหตุไร ท่านจึง
มานั่งคูแม่น้ำ.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ฌนุโท ได้แก่ อหยาศัย. บทว่า อธิปฺปาโย
ได้แก่ ความคิด.

บทว่า สมฺมุติ ความว่า ท่านปรรณนา(อะไร)? บทว่า ฌมฺมุณี แปลว่า
ในฤดูร้อน.

บทว่า เอสฺ แปลว่า แสวงหา.

นางเทพธิดากล่าวเรียกดาบสนั้นว่า "พราหมณ์" เพราะบวชแล้ว.
ท่านอธิบายไว้ว่า ดูก่อนพราหมณ์ ท่านประสงค์อะไร คิดถึงอะไร
ปรรณนาอะไร แสวงหาอะไร เพราะต้องการอะไร ท่านจึงมาแลคูแม่น้ำอยู่
ที่ฝั่งคงคานี้

พระดาบสได้ฟังดังนั้น จึงกล่าวคาถา ๑๐ คาถาความว่า

หม้อน้ำใหญ่มีรูปทรงงดงามฉันใด ผลมะม่วงสุกอันมีสีกทิบและรส
ดีเยี่ยมก็มีอุปไมยฉันนั้น

เราได้เห็นผลมะม่วงนั้นอันกระแสน้ำพัดลอยมาท่ามกลางแม่น้ำ จึงได้หยิบเอามาเก็บไว้ในเรือไฟ

แต่นั้นก็วางไว้บนใบตอง ทำวิกัปด้วยมือเองแล้วก็ฉัน ความหิวและความระหายของเราก็หายไป.

เราหมดความกระวนกระวายใจ พอมะม่วงหมด เราต้องอดทนต่อความทุกข์ ย่อมไม่ได้ประสบความสำเร็จในผลไม้อื่นๆ อื่น.

ผลมะม่วงใดเกิดมีแก่ข้าพเจ้า ผลมะม่วงนั้นมีรสอร่อยเป็นเลิศ เป็นที่น่ารื่นรมย์ใจ คงจักนำความตายมาแก่ข้าพเจ้าแน่ เพราะชูบผอม เนื่องจากอดอาหาร.

ข้าพเจ้าเก็บผลมะม่วงสุกอันลอยมาจากทะเลในห้วงมหรณพได้ ข้าพเจ้าเข้าใจว่าผลมะม่วงสุกนั้นคงจักนำความตายมาแก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าต้องมานั่งอยู่ที่นี้เพราะเหตุใด เหตุนั้นทั้งหมดข้าพเจ้าบอกท่านแล้ว.

ข้าพเจ้านั่งอยู่เฉพาะแม่น้ำอันน่ารื่นรมย์ แม่น้ำนี้กว้างขวางมีปลาโลมาใหญ่อาศัยอยู่ น่าจะพึงมีความสบาย ข้าแต่ท่านผู้ยืนอยู่เฉพาะหน้าแห่งเราไม่หนีไป ท่านจงบอกความนั้นแก่เราเถิด.

ดูก่อนท่านผู้มีร่างกายอันสันตงดงามดี ท่านผู้มีร่างกายงามเช่นกับด้วยทองใบทั้งแผ่น หรือคุณนางพยัคฆ์ ที่สัญจรไปตามซอกเขา ท่านเป็นใคร หรือว่าท่านมาที่นี่เพื่ออะไร.

เทพนารีทั้งหลายในเทวโลก ซึ่งเป็นบริจาริกาแห่งทวยเทพในฉกามาพจรสวรรค์ มีอยู่เหล่าใด หรือสตรีมีรูปงามในมนุษย์โลกเหล่าใด เทพนารีและสตรีทั้งหลายเหล่านั้นในหมู่เทวดาคนธรรพ์และมนุษย์ ไม่มีที่

ใจ คือด้วยความทนทรमानกาย และความทนทรमानจิต. พระดาบสแสดงความหมายว่า ก็เพราะข้าพเจ้าไม่ถึงความยินดี แม้เล็กน้อยในผลกล้วยและผลขนุนเป็นต้นอย่างอื่น ผลกล้วย ผลขนุนทั้งหมด พอข้าพเจ้าวางแต่ละต้นก็สำเร็จความอึดทนที่(คือเมื่อไม่อยากกิน).

บทว่า โสสิตฺวา ความว่า เพราะชুবพอมเนื่องจากอดอาหาร.

บทว่า ตํ มมฺ ความว่า ผลมะม่วงสุกนั้น (คงจักนำความตาย) มาแก่ข้าพเจ้า.

บทว่า ยสุส ความว่า ผลมะม่วงใดพึงมี คือผลมะม่วงย่อมมี. ท่านอธิบายว่า ผลาผลอันใดได้ยังประโยชน์ให้สำเร็จแก่ข้าพเจ้า.

บทว่า วุญฺหามํ ความว่า กำลังลอยมาในห้วงน้ำ กล่าวคือลำน้ำอันมีกระแสทั้งลึกทั้งกว้าง. อธิบายว่า ข้าพเจ้าเก็บผลมะม่วงสุกขึ้นจากทะเลนั้น ข้าพเจ้าเข้าใจว่า ผลมะม่วงสุกนั้นคงนำความตายมาให้ข้าพเจ้า เพราะเมื่อข้าพเจ้าไม่ได้ผลมะม่วงสุกนั้น ชีวิตคงจักไม่เป็นไปได้.

บทว่า อุปฺวสามิ ความว่า ข้าพเจ้าถูกความหิวระหายนะเบียดเบียนแล้ว จึงต้องอยู่ในที่นี้.

บทว่า รมมํ ปฏฺนิสินฺ โนสุมิ ความว่า ข้าพเจ้านั่งอยู่เฉพาะแม่น้ำอันนำรินรมย์.

บทว่า ปฺลฺลโลมายฺตฺวา ปฺลฺล ความว่า แม่น้ำนี้กว้างใหญ่ไพศาลอันปลาโลมาใหญ่อยู่อาศัย อธิบายว่า สถานที่เช่นนี้น่าจะเป็นสถานที่ผาสุกสำหรับข้าพเจ้า.

บทว่า อปาลยฺนิ แปลว่า ไม่หนีไป. พระดาบสเรียกเทพยดานั้นว่า

มม สมมุขา จูเต ข้าแต่ท่านผู้ยืนอยู่เฉพาะหน้าแห่งเรา. ปาฐะว่า อปلامินิ
 ดังนี้ก็มี. อธิบายว่า มีสตรีระปร่างกายหาตำหนิมิได้ดังทองที่ไถ่มลทินโทษ
 ออกแล้ว.

บทว่า กิสฺส วา ความว่า พระดาบสถามว่า หรือท่านมาในที่นี้ด้วย
 เหตุไร.

บทว่า รูปปฏฺฐุปลมตฺถิว ความว่า มีรูปร่างเกลี้ยงเกลาดังแผ่นทอง
 ใบ.

บทว่า พยคุฉิว ความว่า คุณุจพยัคฆราชหนุ่มงามแซมซ้อย ด้วย
 ทำทางเยื้องกราย.

บทว่า เทวานํ ได้แก่ เทวดาชั้นกามาพจรสวรรค์ทั้ง ๖.

บทว่า ยา วา มนุสฺสโลกสุมี ความว่า หรือสตรีมีรูปร่างใน
 มนุษยโลกเหล่าใด.

บทว่า รูปเณนฺนฺวาคตฺตฺถิโย ได้แก่ สตรีผู้สมบูรณ์ด้วยรูปสมบัติ.

บทว่า นตฺถิ ความว่า โดยที่ตนมุ่งจะสรรเสริญเทพธิดา พระดาบส
 จึงกล่าวอย่างนี้. ก็พระดาบสนั้นมีความมุ่งหมายว่า (เทพนารีและสตรี
 ทั้งหลายเหล่านั้น) ไม่มีที่จะเสมอเหมือนท่านด้วยรูป.

บทว่า คนฺธพฺพมานุเส ความว่า ในหมู่คนธรรพ์และมนุษย์โลกซึ่ง
 อาศัยกลิ่นหอมที่รากเป็นต้น ประพรม.

บทว่า จารุพฺพพฺกฺติ ความว่า ผู้ประกอบไปด้วยอวัยวะ ตะโพก ขา
 อ่อนงามดังทอง.

บทว่า นามนฺจ พนฺธเว ความว่า พระดาบสกล่าวว่าคุณโปรคบอก

นามโคตรและเผ่าพันธุ์ของตน แก่ข้าพเจ้าเกิด.

ลำดับนั้น นางเทพธิดาได้กล่าวคาถา ๘ คาถาความว่า

ดูก่อนพราหมณ์ดาบส ท่านนั่งอยู่เฉพาะแม่น้ำโกสติกงคานันท์
รินรมย์ใด โกสติกงคานันท์ มีกระแสอันเขียว เป็นห้วงน้ำใหญ่ ข้าพเจ้าถึง
สติอยู่ในวิมานอันตั้งอยู่ที่แม่น้ำนั้น.

มีลำห้วย และลำธาร ไหลมาจากเขาหลายแห่งเคลื่อนกล่นไปด้วย
หมู่ม้วนนาพรณ ย่อมไหลตรงมารวมอยู่ที่ข้าพเจ้าทั้งนั้น.

ไซ้แต่เท่านั้น ยังมีน้ำที่ไหลมาจากป่า มีกระแสไหลเขียว สีเขียวบัด
อีกมากหลาย และน้ำที่พวกนาคกระทำให้มีสีวิจิตรต่างๆ ย่อมไหลมาตามก
ระแสน้ำ.

แม่น้ำเหล่านั้นย่อมพัดเอาผลมะม่วงผลชมพู ผลขนุนลำมะลอ ผล
กระท่อม ผลตาล และผลมะเดื่อเป็นอันมากมาเนื่องๆ.

ผลไม้ชนิดใดชนิดหนึ่งที่ฝั่งทั้งสองตกลงในน้ำแล้ว ผลไม้นั้นย่อม
เป็นไปในอำนาจแห่งกระแสของข้าพเจ้า โดยไม่ต้องสงสัย.

ดูก่อนท่านผู้เป็นปราชญ์ มีปัญญามาก ผู้เป็นใหญ่กว่านรชน ท่านรู้
อย่างนี้แล้ว จงฟังข้าพเจ้า ท่านอย่าพ้อใจความเกี่ยวเกาะด้วยต้นหาอย่างนี้
เลย จงเลิกคิดเสียเถิด.

ดูก่อนพระราชฤาษีผู้ยังรัฐให้เจริญ ข้าพเจ้าไม่เข้าใจว่า ท่านจะ
เจริญรุ่งเรืองไปได้อย่างไร เมื่อท่านชুবผอมรอความตายอยู่.

พรหม คนธรรพ์ เทวดา และฤาษีทั้งหลายในโลกนี้ ผู้มีตนอัน

สำรวมแล้ว เรื่องตบะ เริ่มตั้งความเพียร ผู้เรื่องยศย่อมรู้ความที่ท่านตกอยู่ในอำนาจแห่งคัมภีร อย่างไรไม่ต้องสงสัยเลย.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า โกลิเกี ความว่า คู่ก่อนพรหมณ์ดาบส ท่านนั่งอยู่เฉพาะแม่น้ำโกลิเกีคงคาอันรื่นรมย์ใด.

บทว่า ภูสาลยา วุฑฐา ความว่า ข้าพเจ้าอาศัยอยู่ที่แม่น้ำนั้น ซึ่งมีกระแสน้ำเชี่ยว ประกอบด้วยห้วงน้ำใหญ่. อธิบายว่า ข้าพเจ้าสิงอยู่ที่วิมานอันตั้งอยู่ที่แม่น้ำคงคา.

บทว่า วรวาริวโหมวา ความว่า มีน้ำไหลเชี่ยวประกอบด้วยห้วงน้ำใหญ่.

บทว่า สมมุขา ความว่า เทพดาแสดงว่าห้วยละหานลำธารเขามีประการดังกล่าวแล้ว ย่อมบ่ายหน้าพร้อมมายังเรา เราเป็นประธานของแม่น้ำทั้งหลายเหล่านั้น.

บทว่า อภิสนุทนต์ แปลว่า ย่อมไหลไป. อธิบายว่า นทีธารทั้งหลายอันไหลมาจากที่นั้นๆ ย่อมเข้าไปสู่เรา คือแม่น้ำโกลิเกีคงคาลิ้น.

บทว่า วนโตทา ความว่า ไซ้แต่ห้วยละหาน ลำธาร เขาทำนั้นก็หามิได้ ที่แม่น้ำที่บ่ามาจากป่า คือน้ำที่ไหลมาจากป่านั้นเป็นอันมาก ย่อมไหลไป.

บทว่า นิลวาริวหินุชรา ความว่า ทรงไว้ซึ่งห้วงน้ำ กล่าวคือ กระแสน้ำอันประกอบด้วยน้ำสีเขียวดั่งสีแก้วมณี. บทว่า นาคจิตฺโตทา ความว่า น้ำอันประกอบด้วยน้ำ กล่าวคือ ลีอันนาคทั้งหลายกระทำให้อจิตร

ก็ดี.

บทว่า วารินา ความว่า นางเทพธิดาแสดงว่า แท้จริงแม่น้ำทั้งหลายจำนวนมากเห็นปานนี้ ย่อมไหลไปตามกระแสน้ำคือยังเราให้เต็มบริบูรณ์ด้วยน้ำที่เดียว.

บทว่า ตา ได้แก่ แม่น้ำทั้งหลายเหล่านั้น. บทว่า อวหนฺติ ความว่า แม่น้ำทั้งหลายเหล่านั้น ย่อมพัดพาผลมะม่วงเป็นต้นเหล่านี้เข้ามา.

ก็บททั้งหลายเหล่านี้ทั้งหมดเป็นปฐมาวิภคฺติลงในอรรถแห่งทุตฺติยาวิภคฺติ. อีกอย่างหนึ่ง บทว่า ตา เป็นทุตฺติยาวิภคฺติ พหุวณฺชะ.

บทว่า อวหนฺติ ความว่า แม่น้ำเหล่านั้นย่อมพัดพาผลมะม่วงเป็นต้นเหล่านี้เข้ามา อธิบายว่า และผลมะม่วงเป็นต้นอันถูกพัดไปอย่างนี้ ย่อมเข้าไปสู่กระแสของเรา.

บทว่า โสตฺสฺส ความว่า ผลไม้ชนิดใดหล่นจากต้นไม้ที่เกิดอยู่ณริมฝั่งทั้งสองข้าง ลอยไปในน้ำ ผลไม้ชนิดนั้นทั้งหมดเป็นอันเข้าถึงอำนาจแห่งกระแสของเราที่เดียว ไม่มีข้อสงสัยในเรื่องนี้. เทพธิดานั้นบอกเหตุที่ผลมะม่วงสุกนั้นลอยมาตามกระแสน้ำอย่างนี้.

บททั้งสองคือ เมธาวิ ปุณฺณฺณญา เป็นอาลปนนะ (คำเรียกร้อง) ทั้งนั้น.

บทว่า มา โรจย ความว่า ท่านอย่าพอใจความเกี่ยวเกาะด้วยตัณหาอย่างนี้เลย.

บทว่า ปฏฺิเสช แปลว่า จงห้ามเสียเถิด. บทว่า ตํ ความว่า นางเทพธิดากล่าวสอนพระราชา. บทว่า วุฑฺธวํ ได้แก่ ความเจริญด้วยปัญญา คือความเป็นบัณฑิต. บทว่า รฏฺฐฺฐาภิวฑฺฒเน แปลว่า ท่านราชฤทธิผู้ยังรัฐมนทล

ให้เจริญ.

บทว่า อายมาโน ความว่า ท่านจงก่ออรรถภาพ คือเจริญด้วยเนื้อและเลือด เป็นหนุ่มแน่นเถิด. นางเทพธิดาเรียกพระดาบสนั้นว่า ราชิตี(ท่านราชฤาษี) ท่านกล่าวอธิบายไว้ว่า ท่านยังเป็นหนุ่ม แต่ชুবพอมเพราะอดอาหารหวังจะได้ความตายเพราะโลกในมะม่วง เราหาสำคัญความเป็นบัณฑิตเช่นนี้ของท่านไม่.

บทว่า ตสฺส ความว่า บุคคลใดเป็นผู้ตกอยู่ในอำนาจแห่งค้นหา ย่อมรู้ความที่บุคคลนั้นเป็นผู้ตกอยู่ในอำนาจแห่งค้นหา โดยไม่ต้องสงสัย.

เมื่อที่เทพธิดาจะให้ดาบสนั้นเกิดความสังเวช จึงกล่าวอย่างนี้ว่า พรหมผู้ที่ถึงการนับว่าเป็นบิดา คนธรรพ์พร้อมทั้งกามาวรเทพธิดา และฤาษีผู้มีจักขุทิพย์ดังที่กล่าวมาแล้ว ย่อมรู้ความที่บุคคลนั้นเป็นผู้ตกอยู่ในอำนาจค้นหา โดยไม่ต้องสงสัย แต่ข้อที่ท่านผู้มีฤทธิเหล่านั้นรู้ว่า ดาบสชื่อ โนนเป็นผู้ตกอยู่ในอำนาจของค้นหาดังนี้ ไม่น่าอัศจรรย์ ถึงปริจาริกชนของฤาษีผู้เริ่มตั้งความเพียร ผู้ยังยศเหล่านั้น ก็จะมีรู้เพราะฟังคำของชนเหล่านั้นพูดกันอยู่อีก เพราะขึ้นชื่อว่าความลับของบุคคลผู้ทำความชั่ว ย่อมไม่มี.

ลำดับนั้น พระดาบสได้กล่าวคาถา ๔ คาถาความว่า
 บาบย่อมไม่เจริญแก่นรชนผู้รู้จักคิดและความไม่เที่ยง ดำรงอยู่
 เหมือนเราะนั้น ซึ่งรู้ธรรมทั้งปวง รู้ความสลายและความจืดแห่งชีวิต ถ้าน

ระนั้นไม่คิดฆ่าบุคคลอื่นผู้มีความสุข.

ดูก่อนท่านผู้อันหมุ่ฤๅษีรู้กันทั่วแล้ว ท่านเป็นผู้อันชนผู้ลอบบาปรู้
แจ้งแล้วว่า เป็นผู้ก่อกุศลแก่โลก แต่ต้องปรารถนาบาปกรรมแก่ตน เพราะ
ใช้คำบริภาษอันไม่ประเสริฐไปเพราะ.

ดูก่อนท่านผู้มีตะ โปกอันผิงผาย ถ้าเราจักตายอยู่ที่ริมฝั่งน้ำของท่าน
เมื่อเราตายไปแล้ว ความดีเตียนก็จักมาถึงท่านโดยไม่ต้องสงสัย.

ดูก่อนท่านผู้มีสะเอวอันกลมกลิ้ง เพราะฉะนั้นแล ท่านจงรักษา
บาปกรรมไว้เถิด อย่าให้คนทั้งปวงติเตียนท่านได้ในภายหลัง ในเมื่อเรา
ตายไปแล้ว.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า เอว วิทิตฺวา ความว่า ข้าพเจ้ารู้จักคิดและ
ความไม่เที่ยงฉันใด บาปย่อมไม่พอกพูน คือ ไม่เจริญแก่พระผู้รู้แล้วดำรง
อยู่นั้น.

บทว่า วิฑู ได้แก่ ผู้รู้แจ้ง. บทว่า สพฺพชฺรมฺม ได้แก่ สุจริตธรรมทุก
อย่าง. เพราะในกาลานี้ สุจริตธรรมสามอย่าง ประสงค์เอาเป็นสรพพธรรม.

บทว่า วิฑุสฺสน ได้แก่ ความดับ. บทว่า จจน ได้แก่ จุตติ.

บทว่า ชีวิตฺตส ได้แก่ อายุ. ท่านกล่าวอธิบายไว้ว่า บาปย่อมไม่พอก
พูน คือ ไม่เจริญแก่พระผู้เป็นบัณฑิต รู้แจ้งแล้วดำรงอยู่อย่างนี้ คือรู้แจ้งซึ่ง
สุจริตธรรมทั้งปวง และความไม่เที่ยงแห่งชีวิต.

บทว่า สเจ น เจเตติ วรชย ตสฺส ความว่า ถ้านั้นไม่คิด คือไม่ดำริ
เพื่อจะฆ่าบุคคลอื่นผู้ถึงความสุข ได้แก่ไม่ยังบุคคลอื่น หรือแม้ทรัพย์มรดก

และให้มะม่วงแก่ท่าน เพราะท่านละกามคุณที่ละได้ยาก แล้วตั้งไว้ซึ่งความสงบและสุจริตธรรม.

บุคคลใดละสังโยชน์ในก่อนได้ แล้วภายหลังมาตั้งอยู่ในสังโยชน์ประพฤติธรรมอยู่ บาปย่อมเจริญแก่บุคคลนั้น.

มาเถิด ข้าพเจ้าจะนำท่านไปยังสวนมะม่วง ท่านจงเป็นผู้มีความขวนขวายน้อยโดยส่วนเดียวเถิด ข้าพเจ้าจักนำท่านไปในสวนมะม่วงอันร่มเย็น ท่านจงเป็นผู้ไม่ขวนขวายอยู่เถิด.

คู่ก่อนท่านผู้ปราบปรามข้าศึก สวนนั้นเคลื่อนกล่นไปด้วยหมุ่นก ที่มัวเมาอยู่ในรสดอกไม้ มีนกกกระเรียน นกยูง นกเขา ซึ่งมีสร้อยคออันนำห่ม มีหมู่หงส์ส่งเสียงร้องขรม ผู่นกคู้เหว่าที่ร้องปลุกสัตว์ทั้งหลายอยู่ในสวนมะม่วงนั้น.

ผลมะม่วงในสวนนั้นตกเป็นพวงๆ คุงฟ้อนฟาง ปลายกิ่งห้อยโน้มลงมา มีทั้งต้นคำ ต้นสน ต้นกระทุ่มและผลตาลสุกห้อยอยู่เรียงราย.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อัญญาตเมตํ ความว่า เหตุที่ท่านอ้างว่าความครหาจักมีแก่ท่าน กล่าวอ้างไว้เพื่อต้องการผลมะม่วงสุกนั้น ข้าพเจ้าทราบแล้ว.

บทว่า อวิสุยหสาหิ ความว่า ขึ้นชื่อว่าพระราชาทรงหลายย่อมอดกลั้นสิ่งที่อดกลั้นได้ยาก ด้วยเหตุนั้น นางเทพธิดาเมื่อปรารถถึงเหตุนี้ จึงกล่าวอย่างนี้.

บทว่า อุตฺตานํ ความว่า เมื่อข้าพเจ้าโอบอุ้มท่านพาไปสู่สวนมะม่วง

ชื่อว่ายอมถวายตนแก่ท่าน และจะถวายผลมะม่วงสุกนั้นแก่ท่านด้วย.

บทว่า กามคุณ ได้แก่ วัตถุกามทั้งหลายอันประดับด้วยกาญจนา มาลาและเสวตฉัตร.

บทว่า สนฺติณฺจ ฌมฺมณฺจ ได้แก่ ศิล กล่าวคือสันติอันยังความทุกข์ให้สงบระงับ และสุจริตธรรม. บทว่า อธิญฺฐิตฺติ โทสิ ความว่า ท่านเป็นผู้เข้าถึงคุณธรรมเหล่านี้และเป็นผู้ตั้งมั่นอยู่ในคุณธรรมเหล่านี้.

บทว่า ปุพฺพสํโยคํ ได้แก่ ข้อผูกพันอันมีในก่อน.

บทว่า ปจฺจาสํโยชเน ได้แก่ ข้อผูกพันอันมีในภายหลัง. ท่านอธิบายไว้ดังนี้ คู่ก่อนดาบสผู้เจริญ ผู้ใดสละสิริราชสมบัติอันยิ่งใหญ่ แล้วคิดในรสตัณหาเพียงแก่ผลมะม่วงสุก ไม่คำนึงถึงลมและแดด สู้นั่งชบเซาอยู่ที่ชายฝั่งน้ำ ผู้นั้นข้ามมหาสมุทรได้ ก็เป็นเช่นกับบุคคลผู้จมลงในที่สุดฝั่ง บุคคลใดเป็นผู้ตกอยู่ในอำนาจสตัณหา ประพฤติธรรมอย่างเดียว บาบซึ่งกระทำด้วยอำนาจสตัณหา ย่อมเพิ่มแก่บุคคลนั้น

นางเทพธิดานั้นกล่าวตำหนิดาบสอย่างนี้ด้วยประการฉะนี้.

บทว่า กามํ อปฺโปสฺสุโก ภว ความว่า ท่านต้องเป็นผู้ไม่มีอาลัยอยู่ที่สวนมะม่วง โดยส่วนเดียวเถิด. บทว่า ตสฺมี ความว่า ข้าพเจ้าจักเป็นผู้นำท่านไปที่สวนมะม่วงอันเยือกเย็นนั้น.

บทว่า ตํ ความว่า เมื่อนางเทพธิดากล่าวอย่างนี้แล้ว จึงอุ้มดาบสขึ้นนอนแนบอก เหาะไปในอากาศ เห็นทิพอัมพวันอันมีปริมณฑลได้ ๓ โยชน์ และได้สดับเสียงแห่งสกุณปักษี แล้วจึงบอกแก่ดาบส กล่าวอย่างนี้ว่า ตํ เป็นต้น. บทว่า ปุพฺพสมฺมตฺเตหิ ความว่า มัวเมาด้วยรสแห่งปุพฺพชาติ.

จึงเที่ยวไปในสวนอัมพวัน พบเห็นเปรตนั้นกำลังเสวยทุกข์ (แต่) ไม่สามารถจะพูดอะไรได้ แต่เมื่อพระอาทิตย์อัสดงแล้ว เห็นเปรตนั้นมีหญิงพื่อนแวดล้อมบำเรอ เสวยทิพยสมบัติอยู่

จึงกล่าวคาถา ๓ คาถา ความว่า

ท่านทรงทิพมालา ผ้าโพกศีรษะ และเครื่องอาภรณ์ล้วนแต่เป็นทิพย์ มีทองต้นแขน ลูกปัดด้วยจूरณจันท์ กลางคืนมีหญิง ๑๖,๐๐๐ คนเป็นปริจาริกาบำเรอท่านอยู่ แต่กลางวันต้องเสวยทุกข์เวทนา.

หญิงเหล่านี้ได้เป็นปริจาริกาของท่าน มีถึง ๑๖,๐๐๐ นาง ท่านมีอานุภาพมากอย่างนี้ ไม่เคยมีในมนุษยโลก น่าขนพองสยองเกล้า.

ในปุริมภพ ท่านทำบาปกรรมอะไรไว้ จึงต้องนำทุกข์เวทนามาสู่ตน ท่านทำกรรมอะไรไว้ในมนุษยโลก จึงต้องเกี่ยวกินเนื้อหลังของตนเองในบัดนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า มาลี แปลว่า ผู้ทรงมालาทิพย์. บทว่า ศิริฎิ แปลว่า ผู้ทรงผ้าโพกอันเป็นทิพย์. บทว่า กายูรี แปลว่า ประดับอาภรณ์ล้วนเป็นทิพย์. บทว่า องคที ความว่า ประกอบด้วยกำไลมือและแขนอันเป็นทิพย์. บทว่า จนฺทนุสฺสโท ความว่า มีร่างกายได้ทาด้วยจันท์อันเป็นทิพย์.

บทว่า ทิวา ความว่า แต่ในเวลากลางวันต้องเสวยมหาทุกข์เวทนา. บทว่า ยา เตมา ตักฺคบทเป็น ยา เต อิมา แปลว่า หญิงเหล่านี้. บทว่า อพฺภูโต ความว่า ไม่เคยมีเลยในมนุษยโลก.

บทว่า โลมหัสโน ความว่า คนเหล่าใดเห็นท่าน ขนของคนเหล่านั้น
ย่อมชูชัน.

บทว่า ปุพฺเพ ได้แก่ ในภพก่อน. บทว่า อุตฺตทุทฺทวาทิ ความว่า เป็น
เหตุนำทุกข์เวทนามาสู่ตน. บทว่า มนุสฺเสสุ ความว่า ท่านทำกรรมอะไรไว้
ในมนุษยโลก จึงต้องมาเกี่ยวกินเนื้อหลังของตนในบัดนี้.

เปรตจำพระคาบสได้จึงทูลว่า พระองค์คงจำข้าพระพุทธเจ้าไม่ได้
ข้าพระพุทธเจ้า คือผู้ที่ได้เป็นปุโรหิตของพระองค์ ข้าพระพุทธเจ้าต้อง
เสวยความสุขในกลางคืนนี้ เพราะผลแห่งอุโบสถกึ่งหนึ่งที่ตนได้ทำมา
เพราะอาศัยพระองค์ แต่ที่ได้เสวยทุกข์เวทนาในเวลากลางวัน เพราะผล
แห่งบาปกรรมที่ทำไว้แล้วเหมือนกัน

แท้จริง ข้าพระพุทธเจ้าอันพระองค์ทรงตั้งไว้ในตำแหน่งผู้พิพากษา
ได้ชำระคดีโดยยุติธรรมรับสินบน ชูดเลือดเนื้อประชาชนทางเบื้องหลัง
เพราะผลแห่งกรรมที่ทำไว้นั้น ตอนกลางวัน ข้าพระพุทธเจ้าจึงได้เสวย
ทุกข์เวทนานี้

แล้วกล่าวคาถา ๒ คาถา ความว่า

ข้าพเจ้าเรียนจบไตรเพท หมกมุ่นอยู่ในกามทั้งหลาย ได้ประพฤติ
เพื่อความฉิบหายมิใช่ประโยชน์แก่ชนเหล่าอื่นตลอดกาลนาน.

บุคคลใดเป็นผู้ชูดเลือดเนื้อผู้อื่น บุคคลนั้นย่อมต้องควักเนื้อของตน
กิน เช่นเดียวกับข้าพระพุทธเจ้ากินเนื้อหลังของตนอยู่จนทุกวันนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อชฺเฌนานิ ได้แก่ พระเวทย์ทั้งหลาย. บทว่า ปฏิคฺคยฺห ความว่า เล่าเรียนทรงจำ. บทว่า อจฺริ ได้แก่ ปฏิบัติแล้ว. บทว่า อหิตายหิ ความว่า ข้าพระพุทธเจ้าได้ปฏิบัติความฉิบหาย มิใช่ประโยชน์. บทว่า โย ปิณฺฑุณฺนิมฺลิกิ ความว่า บุคคลใดกินเนื้อหลังของคนอื่น ย่อมเป็นผู้ยุง ส่อเสียด. บทว่า อุกกจฺจ แปลว่า ต้องล้วง-ต้องควัก.

ก็แลครั้นเปรตกราบทูลอย่างนี้แล้ว จึงทูลถามพระดาบสว่า พระองค์เสด็จมาในที่นี้ได้อย่างไร? พระดาบสเล่าเรื่องทั้งหมดให้ฟังโดยพิสดาร.

เปรตทูลถามอีกว่า ก็บัดนี้พระองค์จะประทับอยู่ในที่นี้ต่อไป หรือจักเสด็จไปที่อื่น?

พระดาบสตรัสตอบว่า เราหาอยู่ไม่ จักกลับไปสู่อุทยานบทนั้นเทียว.

เปรตทูลว่า คีละพระเจ้าข้า ข้าพระพุทธเจ้าจักบำรุงพระองค์ด้วยผลมะม่วงสุกเป็นประจำ แล้วนำพระดาบสไปในอุทยานบทด้วยอำนาจของตน ทูลขอปฏิญญาว่า ขอพระองค์อย่าได้มีความกระสัน ประทับอยู่ในที่นี้เถิด แล้วทูลลาไป

ตั้งแต่นั้นมา เปรตนั้นก็บำรุงพระดาบสด้วยผลมะม่วงสุกเป็นนิตย์.

พระดาบสเมื่อได้นั้นผลมะม่วงสุกนั้น ก็กระทำกสิณปริกรรม ยังฉานและอภิญญาให้บังเกิด แล้วได้เป็นผู้มีพรหมโลกเป็นที่ไปในเบื้อง

หน้า.

พระบรมศาสดาทรงนำพระธรรมเทศนานี้มาแสดงแก่อุบาสก
อุบาสิกาทั้งหลายแล้ว

ทรงประกาศอริยสังขาร ในที่สุดแห่งอริยสังขาร บางพวกได้
เป็นพระโสดาบัน บางพวกได้เป็นพระสกทาคามี บางพวกได้เป็นพระ
อนาคามี

ทรงประชุมชาดกว่า

นางเทพธิดาในครั้งนั้น ได้มาเป็น ภิกษุณีอุบลวรรณา
ส่วนดาบสได้มาเป็น เราผู้ตถาคต ฉะนี้แล.

ฮารามทุลกะชาดก

สถานที่ที่ตรัสชาดก

.....เขตวันมหาวิหาร นครสาวัตถี

สาเหตุที่ตรัสชาดก

.....พระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระภิกษุสงฆ์ เสด็จจาริกไปในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ในแคว้น โกศล ทหบดีผู้หนึ่งได้นิมนต์พระพุทธองค์และพระภิกษุสงฆ์ ให้ประทับในสวนของตน แล้วถวายภัตตาหาร หลังจากภัตตาหารแล้ว พระภิกษุสงฆ์ได้เดินชมสวนอันร่มรื่นสวยงามนั้น

ขณะที่พระภิกษุทั้งหลายกำลังชมความงามของหมู่ไม้ในสวนอยู่นั้น ได้สังเกตเห็นบริเวณหนึ่งเป็นที่โล่งเตียน ไม่มีต้นไม้ขึ้นเลย จึงถามคนสวนว่า “อุบาสก สวนนี้มีต้นไม้ขึ้นเขียวชอุ่ม ร่มรื่น เย็นสบายดีจริงๆ แต่ทำไมบริเวณตรงนี้ จึงไม่มีต้นไม้ขึ้นเลยสักต้นล่ะ ”

คนสวนจึงตอบว่า

“เมื่อเริ่มปลูกต้นไม้ในสวนนี้ เด็กทำสวนคนหนึ่ง ได้ถอนต้นไม้ที่เพิ่งปลูกขึ้นมาดูความยาวของรากก่อนจะรดน้ำ ต้นไม้จึงตายหมด ที่ตรงนั้นจึงโล่งเตียนไปอย่างที่พระองค์เจ้าเห็น ขอรับ ”

หลังจากชมสวนแล้ว พระภิกษุทั้งหลายจึงพากันไปเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธ

เจ้า กราบทูลให้พระพุทธองค์ทรงทราบ พระบรมศาสดาทรงระลึกชาติด้วย
บุพเพนิวาสานุสติญาณ แล้วตรัสว่า

“ คุณก่อน ภิกษุทั้งหลาย เด็กคนนั้น ไม่ได้เป็นคนทำลายสวนแต่ชาตินี้เท่านั้น
แม้ในชาติก่อนก็เคยทำลายสวนมาแล้วเหมือนกัน ”

ตรัสแล้วพระพุทธองค์ทรงนำ อารามทุสกชาดก มาตรัสเล่าดังนี้

เนื้อหาชาดก

....ในอดีตกาล ครั้งพระเจ้าพรหมทัตครองราชสมบัติกรุงพาราณสี มีนาย
อุทยานคนหนึ่ง เป็นผู้ดูแลพระราชอุทยานของพระเจ้าพรหมทัต
วันหนึ่ง มีงานนักขัตฤกษ์ในเมือง ชาวเมืองทั้งหลายต่างพากัน ไปเที่ยวเล่น
กันอย่างสนุกสนาน นายอุทยานอยากออกไปเที่ยวสนุกเช่นคนอื่นๆ บ้าง
แต่ก็เป็นห่วงว่า ต้น ไม้ในพระราชอุทยานที่เพิ่งปลูกจะขาดน้ำ เนื่องจาก
เป็นฤดูแล้ง ถ้าตนจะออกไปเที่ยวเสียก็จะไม่มีใครรดน้ำต้นไม้
แต่แล้วนายอุทยานก็นึกถึงฝูงลิง ที่อาศัยอยู่ในพระราชอุทยาน หวังจะให้ฝูง
ลิงช่วยรดน้ำต้นไม้แทนตน จึงเดิน ไปหาลิงที่เป็นจ่าฝูงแล้วกล่าวว่า
“ นี่แนะ เพื่อน เราเคยร่วมทุกข์ร่วมสุขกันมาไม่น้อย อุทยานนี่เป็นที่อยู่ที่
กินของเพื่อน เพื่อนคงอยากให้อุทยานนี้ สวยงามอุดมสมบูรณ์ตลอดไปใช่
ไหม ?”
“ ใช่ซิท่าน ถ้าไม่มีอุทยานนี้ พวกฉันคงลำบาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ท่านคอย
ดูแลเอาใจใส่ บำรุงรักษาต้นไม้ ให้ออกดอกออกผลตามฤดูกาล นับว่าท่าน
มีพระคุณต่อพวกฉันจริงๆ ” ลิงจ่าฝูงตอบ

ให้เลย ผู้มีปัญญาทราชม ย่อมทำประโยชน์ให้เสียเหมือนถึงที่ทำสวน ฉะนั้น
”

ประชุมชาดก

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประชุมชาดกว่า
ถึงจำฝูง ได้มาเป็น เด็กคนทำสวน
บัณฑิตที่ผ่านมา พระองค์เอง

ข้อคิดจากชาดก

1. ผู้ที่ไม่ฉลาดในประโยชน์ แม้คิดว่าจะทำประโยชน์ ก็มักจะเป็นการทำ
ให้เสียประโยชน์แทน คนเช่นนี้ มักไม่คิดถึงผลได้ผลเสีย มักจะเสนอ
โครงการอะไรต่ออะไร ซึ่งเมื่อปฏิบัติไปแล้วแทนที่จะเกิดผลดี กลับเป็น
ผลเสีย เช่นเสนอให้คนพกอาวุธได้ โดยอ้างว่า เพื่อไว้ใช้ป้องกันตัว แต่เมื่อ
คนเราต่างมีอาวุธไว้ในครอบครองก็มักฮึกเหิม ใช้อาวุธทำร้ายกันเอง
ตัดสินกันด้วยอารมณ์ และอาวุธแทนที่จะใช้ปัญญาระงับปัญหา
หรือเสนอให้ตั้งสถานเริงรมย์แหล่งอบายมุข เพื่อดึงดูดเงินตราเข้าประเทศ
ข้อเสนอนี้ ดูผินๆ แล้วอาจเห็นว่าดี เพราะจะได้เงินตราจากต่างประเทศ
แต่ถ้ามองให้ลึกๆ แล้ว กลับเป็นการทำให้คนเกียจคร้าน เป็นแหล่งเพาะ
นักเลงการพนัน นักเลงสุรา นักเลงผู้หญิง ฯลฯ ประเทศชาติก็เหมือนตกอยู่
ในความมืดมน
2. ผู้ใดที่ลูกน้องที่ไม่ฉลาด หากจะมอบหมายงานให้สมควรกำหนดตาราง
งานให้ อย่าปล่อยให้ตัดสินใจวางแผนเอง เพราะหากเกิดผิดพลาด

กลายเป็นผลเสียหาย ยากแก่การแก้ไข

๓ . ผู้นำที่ฉลาดแต่มีลูกน้องโง่ แสดงว่า ในอดีตชาติ แม้นจะไม่ดื่มสุรา ไม่เสพยาเสพติด แต่ก็มีส่วนสนับสนุนผู้อื่นบ้าง ฉะนั้น ผู้นำที่ดี จึงควรฝึกลูกน้องให้มีสติอยู่เสมอ ไม่ตกเป็นทาสของสิ่งมีนเมา และอบายมุขทั้งปวง จะได้เกิดเป็นคนฉลาด

อติณจิตตชาดก

ช้างยอดคตัญญู (อติณจิตตชาตก)

พระพุทธเจ้าเมื่อประทับอยู่ ณ วัดพระเชตะวัน ทรงปรารภภิกษุผู้
เกียจคร้านรูปหนึ่งได้ตรัสพระธรรมเทศนาคือคาถาที่ปรากฏ ณ เบื้องต้น

ปัจจุบันชาติ

รายละเอียดอยู่ในสังวรชาดก เอกาทสกนิบาต ส่วนในที่นี่มีเรื่องย่อ
ว่า พระพุทธเจ้าตรัสถามภิกษุผู้เกียจคร้านรูปนั้นผู้มาเข้าเฝ้าว่า “ภิกษุได้ยิน
ว่า เธอกลายเป็นคนขี้เกียจไปแล้วหรือ?” เมื่อภิกษุรูปนั้นยอมรับตามความ
เป็นจริง

พระพุทธองค์จึงตรัสสอนว่า “ดูก่อนภิกษุ ในปางก่อน เธอได้เคยทำ
ความเพียรป้องกันราชสมบัติในกรุงพาราณสีอันยิ่งใหญ่ประมาณถึง ๑๒
โยชน์ไว้ได้อย่างง่ายดายไม่ต่างอะไรกับเศษชิ้นเนื้อมาถวายเป็นราชกุมาร
น้อยมิใช่หรือ เพราะเหตุไรในบัดนี้ เธอบวชใน พระศาสนาแล้วจึงคลาย
ความเพียรเวียนมาสู่ความเกียจคร้านอีกเล่า” จากนั้น ทรงนำเรื่องใน
อดีตชาดกมาสาธกยกอธิบายให้ฟัง ดังต่อไปนี้

อดีตชาติเนื้อหาชาดก

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัต เสดยราชสมบัติอยู่ในกรุงพาราณสี ได้มีหมู่บ้านชางไม้ซึ่งมีคนอาศัยอยู่ประมาณ ๕๐๐ คนตั้งอยู่ไม่ห่างจากกรุงพาราณสีมากนัก วันหนึ่ง พวกชางไม้เข้าป่าไปตัดไม้ได้พบชางเชือกหนึ่ง ได้รับบาดเจ็บมีเท้าบวมกลัดหนอง พวกเขาจึงได้ทำการช่วยเหลือจนมันหายจากอาการบาดเจ็บ ทำให้ชางเชือกนั้นมีความสำนึกในพระคุณจึงได้ช่วยลากไม้ให้เป็นการตอบแทนพระคุณ

ชางนั้นมีลูกชางเชือกหนึ่งเป็นชางเผือกแสนรู้ ต่อมาไม่นานนัก ชางก็คิดว่าเวลานี้ตัวเราก็แก่เฒ่ามากแล้ว เราควรมอบลูกของเราให้ช่วยงานคนพวกนี้แทนเรา ตัวเราจะได้เกษียณอายุเข้าไปพักผ่อนอยู่ในป่าเสียที จึงพาลูกมามอบให้พวกชางไม้แล้วสอนลูกน้อยให้กตัญญูต่อพวกนายชางก่อนจะจากไป

ลูกชางเป็นสัตว์ว่านอนสอนง่ายจึงช่วยเหลือพวกชางไม้อย่างเต็มที่ตามคำสอนของบุพการี อีกทั้งยังเป็นเพื่อนเล่นของพวกลูกชางไม้อีกด้วย ต่อมา มันได้กลายเป็นชางมงคลของพระราชา พระองค์ได้ทรงตั้งชางเชือกนั้นไว้ประคองสหายของพระองค์เลยทีเดียว เพราะอาศัยชางนั้นไม่นานนัก พระองค์ก็สามารถยึดราชสมบัติในชมพูทวีปทั้งหมดมาเป็นของพระองค์ได้

ต่อมา พระอัศรมเหสีของพระราชาได้ทรงพระครรภ์ ในขณะที่พระนางกำลังทรงครรภ์แก่อยู่นั้น พระราชาได้สวรรคตลง ไม่มีใครกล้านำข่าวร้ายไปบอกให้พระยาชางได้รับรู้เลยเพราะกลัวพระยาชางจะเสียใจจนสิ้นใจตามไปด้วย เนื่องจากทั้งคู่มีความรักผูกพันกันมาก

ฝ่ายพระเจ้าโกศลซึ่งมีอาณาจักรอยู่ใกล้เคียงกัน เมื่อพระองค์ทราบข่าวจึงยกทัพมาล้อมกรุงพาราณสี แต่ชาวเมืองได้ส่งสาส์นไปถวายโดยผิดผ่อนว่าขอให้พระอักรมเหสีได้ให้ประสูติเสียก่อน หลังจากนั้น จะได้ทำการรบกันในวันที่ ๗

เมื่อพระนางให้ประสูติกาลพระราชโอรส มหาชนได้พากันขนานพระนามพระโอรสว่า อลินจิตราชกุมาร หมายถึง ผู้ทำให้มหาชนผู้มีจิตท้อแท้กลับมามีขวัญกำลังใจ เมื่อชาวเมืองรวมกำลังเข้าต่อสู้กับพระเจ้าโกศลก็ต้องพ่ายแพ้อยู่เรื่อยเพราะขาดผู้นำที่เข้มแข็ง พวกอำมาตย์จึงไปกราบทูลเรื่องทั้งหมดให้พระราชินีหม้ายทรงทราบ

พระราชินีจึงนำพระโอรสผู้ซึ่งประสูติกำลังบรรทมหลับเหนือพระอุ้งเสด็จไปที่โรงช้างเข้าไปหาพระยาช้างต้นแล้วตรัสว่า

“ดูก่อนพระยาช้าง บัดนี้ พระราชาผู้เป็นสหายของท่านได้สวรรคตลงแล้ว แต่พวกเราไม่ได้บอกข่าวนี้แก่ท่านในตอนแรกเพราะกลัวท่านจะเสียใจจนมอดม้วยตามไปด้วย นี่คือพระราชโอรสแห่งสหายรักของท่าน ในขณะนี้พระเจ้าโกศลเสด็จมาล้อมเมืองของพวกเราไว้ พวกเราออรบครั้งใดก็พ่ายแพ้ตลอด ท่านอย่าได้ให้พระโอรสแห่งสหายของท่านต้องสวรรคตตามพระราชบิดาของเขาเลย จงช่วยป้องกันพระนครด้วยเถิด”

พระยาช้างได้ฟังพระราชเสาวนีย์ก็เสียใจเองวงกลมคำพระราชโอรสร้องไห้คร่ำครวญแทบขาดใจอุ้มพระโอรสวางไว้บนกระพองของคน จากนั้น ได้นำพระราชโอรสไปวางไว้ในพระหัตถ์ของพระเทวีแล้วแผดเสียงร้องดังลั่นด้วยความแค้นใจ

พระยาข้างนุกเข้าไปทำลายกองทัพของพระเจ้าโกศลลงได้อย่างราบคาบ
 มั่นตรงเข้าไปกว้าพระเมาลีของพระเจ้าโกศลพามาหมอบลงแทบบาทมุล
 ของพระราชโอรสน้อย เมื่อหมู่ทหารต่างพากันเข้าไปเพื่อจะรุม
 สังหารพระราชผู้เป็นข้าศึก พระยาข้างก็ห้ามไว้แล้วถวายโอวาทว่า “นับ
 จากนี้ไป ขอให้พระองค์อย่าได้ทำอย่างนี้อีก อย่าได้คิดว่าพระกุมาร
 พระองค์นี้ยังเป็นเด็ก ขอให้พระองค์จงถอยทัพของพระองค์กลับไปเสีย
 เถิด”

ตั้งแต่นั้นมา ก็ไม่มีใครกล้ามาต่อกรกับกรุงพาราณสีอีกเลย เมื่อพระราช
 กุมารมีพระชนมายุได้ ๗ พรรษา ได้ขึ้นครองราชย์โดยตรงได้รับพระ
 สมัญญาพระนามว่า อลินจิตราช ทรงปกครองราชสมบัติโดยธรรม ได้ทรง
 บำเพ็ญทางแห่งสวรรค์จนวาระสุดท้ายแห่งพระชนม์ชีพ พระศาสดาทรง
 นำเรื่องในอดีตนี้มาแล้ว เมื่อทรงบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณแล้วได้ตรัส
 พระคาถาเหล่านี้ว่า

“กองทัพหมู่ใหญ่ได้อาศัยพระเจ้าอลินจิตได้มีใจรื่นเริงแล้ว
 ได้จับเป็นพระเจ้าโกศลผู้ไม่ทรงอึดด้วยราชสมบัติ ฉันทิ
 ภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยกัลยาณมิตรเป็นที่พึ่งอาศัย
 ปรารถนาคความเพียรเจริญกุศลธรรม เพื่อบรรลุนิพพาน
 อันเกษมจากโยคะ พึงบรรลุธรรมเป็นที่สิ้นไป
 แห่งสังโยชน์ทั้งปวงโดยลำดับ ก็ฉันทิ

ความหมายของสองคาถาข้างต้น

ภิกษุในพระศาสนานี้ได้อาศัยกัลยาณมิตรมีพระพุทธเจ้าเป็นต้น มีความเพียรอย่างต่อเนื่อง เจริญโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการ คือคุณธรรมที่จะทำให้ตรัสรู้มีอิทธิบาท ๔ เป็นต้น จะทำให้ได้บรรลุธรรมอันเป็นสุขได้เพราะความสิ้นแห่งกิเลสอันเป็นเหตุให้เกิดทุกข์

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรวบรวมยอดแห่งพระธรรมเทศนาด้วยอมตมหานิพพานอย่างนี้แล้วจึงทรงประกาศสังฆธรรมให้ยิ่งขึ้นไปแล้วทรงประชุมชาดก ในเวลาจบสังฆธรรม ภิกษุรูปนั้นได้บรรลุอรหัตต์แล้ว พระศาสดาครั้งนั้นทรงนำพระธรรมเทศนานี้มาแล้ว จึงทรงประชุมชาดกว่า “พระมารดาในครั้งนั้นได้กลับชาติมาเป็นพระมหามายา พระบิดาได้เป็นพระเจ้าสุทโธทนะมหาราช พระยาช้างซึ่งช่วยป้องกันราชสมบัติได้เป็นภิกษุผู้คลายความเพียรรูปนี้ บิดาของพระยาช้างได้เป็นสารีบุตร ส่วนอลีนจิตตราชกุมารได้เป็นเรตถาคต ฉะนี้แล”

สรุปสุภาษิตจากชาดกนี้

นอนนานมักคร้านกาย

วิเคราะห์แนวคิดเชิงจริยธรรมอันเป็นหัวใจหลักในชาดกนี้

ชาดกนี้เน้นให้พระภิกษุมีความเพียรไม่เกียจคร้าน นอนให้น้อยปฏิบัติให้มากจะทำให้ได้พบสุขคือนิพพานโบราณได้สอนไว้ในโคลงโลกนิติว่า

“บรรทมยามหนึ่งให้ทรงฤทธิ หกท่มหุ่มัณฑ์ตทั่วยัทยามสาม
พวกพาณิश्य์ นรชาติ นอนสี่ยามนั้นแล เทียงแท้เศียรฉาน”

หมายถึง ผู้ที่เป็นนักบริหารบ้านเมืองใช้เวลานอนน้อยแค่ ๓ ชั่วโมง
จากตี ๓ ถึง ๖ โมงเช้า ส่วนบัณฑิตนอน 6 ชั่วโมง จากเที่ยงคืนถึง ๖ โมง
เช้า ส่วนพวกพ่อค้านอน 9 ชั่วโมง แต่ถ้านอนมากกว่านี้ก็คือพวก
สัตว์เดรัจฉานนั่นเองเป็นพวกเกียจคร้านทำอะไรตามสัญชาตญาณ วัน
หนึ่งก็มีแต่กินกับนอนและสืบพันธุ์เท่านั้นเองชีวิตไม่มีคุณค่าอะไรต่อ
ชาวโลก ๆ

ขอบคุณทุกการดาวโหลดนะคะ
หวังว่าจะมีประโยชน์กับทุกท่านที่ได้อ่านนะคะ
ที่จะทยอยนำมาอัปให้อ่านจนครบ 500 ชาติ
แต่ต้องหลังจากที่พี่เขียนนิยายเสร็จนะคะ

หากต้องการจะพูดคุยกับพี่ก็เข้าไปที่ เฟสบุคส์นะคะ

<http://www.facebook.com/keetatar>

หรือเข้าไปที่ google พิมพ์คำค้นหา “คีตะธารา” ก็จะสามารถ
ติดต่อกับพี่ได้แล้วนะคะ

ชาตค 500 ชาตค

เลม 3

